บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการจัดกิจการนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดกิจการนักเรียน
3. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์
4. บริบทของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จังหวัดเพชรบุรี
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2536 อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร์, 2540 : 12) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุเร้าให้กระทำการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อกลุ่มดังกล่าวด้วย โดยให้ความ หมายของความร่วมมือร่วมใจว่า คือ ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การประสานงาน คือ ห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการกระทำกิจกรรมหรือการงาน ความรับผิดชอบ คือความรู้สึกผูกพันในการกระทำงาน และในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

พุตตี้ (Putti, 2538 อ้างถึงใน ทัศนา แสวงศักดิ์, 2539 : 15) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้การบริหารเปิดกว้าง มีอิสระ ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารอันเป็นวิถีทางในการขยายอิทธิพลของสายบังคับบัญชาลงไปสู่ระดับปฏิบัติในองค์การ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2541 : 4 - 6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่บุคคล หรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วม ในกระบวนการตัดสินใจหรือในกระบวนการบริหาร การมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้

1. การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement) ได้แก่ การวางแผน กำหนดเป้าหมาย ปรึกษาหารือ วิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ การให้ข้อเสนอแนะ การให้คำแนะนำ การให้ข้อมูล การร่วมตัดสินใจ

2. การช่วยเหลือและการทำประโยชน์ (Contribution) ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงาน เงิน / วัสดุอุปกรณ์ ลงมือแก้ไขหรือดำเนินการให้เหมาะสม ประชาสัมพันธ์ ประสานงาน

3. การรับผิดชอบ (Responsibility) ได้แก่การตรวจสอบ การปฏิบัติตามแผน กำหนดมาตรฐาน

แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมควรพิจารณาประเด็น ต่อไปนี้

1. มีส่วนร่วมทำไม
2. ใครควรมีส่วนร่วม
3. มีส่วนร่วมเรื่องอะไร
4. มีส่วนร่วมอย่างไร
5. มีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

การให้บุคคลมีส่วนร่วมนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement)ในการดำเนินการหรือการปฏิบัติภารกิจต่างๆ การที่บุคคลมีส่วนในกิจกรรมต่างๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรมนั้น มีความผูกพันต่อองค์กรในที่สุด จึงทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการมีความเกี่ยวข้องและการมีความเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน ซึ่งแสดงไว้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

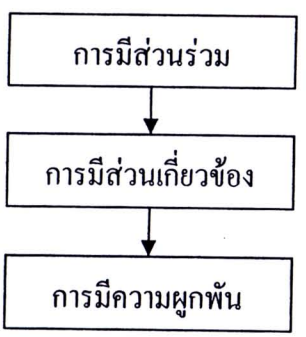

(เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2541 : 5 – 6)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่ 11 ส.ค. 255
เลขทะเบียน 245548
เลขเรียกหนังสือ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้ว่านักวิชาการต่างๆ จะให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลาย แต่สิ่งสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การบริหารที่ระดมความคิด ระดมความรู้ ระดมความต้องการ และระดมความรับผิดชอบร่วมกันในการบริหารการจัดการศึกษา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายและความต้องการของทุกฝ่าย เกิดความภาคภูมิใจในผลแห่งความสำเร็จร่วมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในลักษณะร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ที่มีผลกระทบต่อตนเอง หรือต่อชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นกรรมการสถานศึกษา เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของสถานศึกษา มีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน กำกับดูแล ตลอดจนประเมินผลติดตามงาน อย่างมีสำนึกรับผิดชอบ ตามครรลองของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2. ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาในปัจจุบันนี้ ปรากฏเป็นแนวทางเพื่อการปฏิบัติในนโยบายหลักของประเทศ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2550 : 13) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาประเทศ เป็นรัฐธรรมนูญ ที่มาจากความต้องการของประชาชนทั้งประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามีสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิ ตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพทางวิชาการ

การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน

มาตรา 81 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่น

ของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

(2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาวะที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชน และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจริยธรรม ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ และทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์การทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

(5) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ และเผยแพร่ข้อมูลผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าในเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับชุมชน และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน ประชาชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณภาพทางการศึกษาและจัดการศึกษาได้ตรงกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น กรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนจึงมีบทบาทหน้าที่กำกับดูแลให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 1 - 117) กล่าวถึงแนวทางใน การพัฒนาประเทศที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้ใช้มาถึงฉบับที่ 9 ซึ่งได้จัดทำขึ้นภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคทุกส่วนของประเทศที่ได้รวมพลังร่วมกันระดมความคิด กำหนดวิสัยทัศน์ของสังคมไทย

และร่วมจัดทำรายละเอียดของแผน โดยทุกฝ่ายเห็นพร้องร่วมกันให้อัญเชิญ "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" ตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้กำหนดไว้ในบทที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และการคุ้มครองทางสังคม ข้อ 3.1 การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง (2) การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ข้อ 2.5 สนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน เอกชน และสถาบันทางศาสนา มีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างทางเลือกให้มีความสอดคล้องกับศักยภาพ และความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

นโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ "คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา" และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่าง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

พนม พงษ์ไพบูลย์ และคณะ (2546 : 105 – 162) ให้ความเห็นว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในการจัดการศึกษาให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคปัจจุบันในส่วนของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้กล่าวไว้ในหมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและในมาตราที่ 9 (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น จะเห็นว่าความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยให้ทุกฝ่ายในสังคมได้เข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษา ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาจึงต้องดำเนินการให้มีการสนับสนุนจากสังคม เพื่อให้การบริหาร และจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็น ไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

พนม พงษ์ไพบูลย์ และคณะ (2546 : 271 – 371) ได้กล่าวถึง แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2559 ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่นำสาระของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติ เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นพื้นฐานในการกำหนดแผน โดยมีการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติ บูรณาการเชื่อมโยงเป็นกระบวน

โดยรวมที่ "คน" เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ของแผน ในส่วนของการพัฒนาสภาพ แวดล้อมของสังคม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ เน้นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัด และสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมทั้งการระดมทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษาด้วยการให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้การศึกษามีคุณภาพและประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างหลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ต่อไป

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นแผนระยะยาวถึง 15 ปี คือ เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 จนถึง พ.ศ. 2559 ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วม ของประชาชน สถานศึกษาในฐานะหน่วยงานปฏิบัติ โดยผู้บริหาร ครู บุคลากรในสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแนวนโยบาย เพื่อดำเนินการในการบริหารและจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติเพื่อผลในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง

3. ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การปฏิรูปการศึกษา ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในการจัดการศึกษา ทั้งปัจจัยต่างๆ และกระบวนการทำงานบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา เพราะต้องเป็นผู้นำ และผู้แสวงหาความร่วมมือจากชุมชน องค์กรและหน่วยงานต่างๆ โดยเน้นในการเปลี่ยนแปลง 4 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : ก – ข)

1. การเปลี่ยนแปลงเริ่มจากการทำโรงเรียนให้เป็นปัจจุบัน ซ่อมแซม ปรับปรุงอาคารสถานที่ ให้ดูแลเสมือนเพิ่งเริ่มมีโรงเรียนที่มีอาคารเรียนใหม่ น่าเรียน ไม่ปล่อยให้ทรุดโทรมจนมีสภาพไม่น่าอยู่ ไม่น่าเรียน บริเวณโรงเรียนต้องได้รับการปรับปรุงให้ร่มรื่น สวยงาม มีสภาพแวดล้อมที่จะใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ ในการดำเนินงานจะต้องได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณของรัฐ จากชุมชน และจากความตั้งใจจริงของบุคลากรในโรงเรียน

2. การเปลี่ยนแปลงในด้านวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ ที่จะได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณ คือ ครุภัณฑ์ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์และห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ต่อไป อาจจะได้รับการสนับสนุนในเรื่องห้องสมุดและอุปกรณ์อื่นๆ ในส่วนที่โรงเรียนจัดหาจัดทำ ควรเป็นสื่อที่เด็กใช้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ไม่เน้นสื่อที่ครูใช้ประกอบการอธิบายเหมือนที่ผ่านมา

3. การเปลี่ยนแปลงในด้านการบริหาร ต้องมีคณะกรรมการโรงเรียน ที่มีผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ มาช่วยผู้บริหารโรงเรียนและครู ในการบริหารโรงเรียน และต้องมีแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนต้องเปิดโอกาส และชักจูงให้ชุมชน และบุคลากรต่างๆ มามีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน

4. การเปลี่ยนแปลงในด้านการเรียนการสอน การเรียนการสอนต้องเน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เป็นผู้สร้างความรู้เอง เป็นผู้ฝึกกระบวนการคิด การลงมือทำและการแก้ปัญหา ต้องเปลี่ยนเป็นการตรวจผลงานที่เป็นรายงานและผลการปฏิบัติงาน เก็บผลงานและบันทึกผลงานนั้นๆ เพื่อดูความเจริญก้าวหน้าของนักเรียน

โรงเรียนจะพัฒนาได้ดีเกิดผลต่อการพัฒนานักเรียนได้อย่างแท้จริง ถ้าทุกฝ่าย ทุกคนในชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน รักโรงเรียน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจัดการศึกษา และพัฒนาโรงเรียน รวมทั้งช่วยสนับสนุนทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณ เมื่อชุมชน องค์กรส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการศึกษาแล้ว ประโยชน์ที่ได้รับ คือ

1. มีองค์คณะบุคคล ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครู ประชาชน และบุคลากรในองค์กรในชุมชน ร่วมเป็นกรรมการโรงเรียน

2. คณะกรรมการโรงเรียน ร่วมกันดำเนินการ วางแผนบริหารและพัฒนาโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

3. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน การจัดกิจกรรมสนับสนุนการพัฒนานักเรียน ในทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน

4. ประชาชนในท้องถิ่นรับทราบความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าในการพัฒนาโรงเรียน อยู่เสมอ

5. ผู้นำท้องถิ่น ผู้ปกครองและชุมชน ยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

6. ผู้บริหารโรงเรียนละครู เข้าไปร่วมกิจกรรมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนอย่างจริงจังเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคย และความรู้สึกที่ดีต่อกัน

7. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน และเชิญชวนชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน

8. ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งในภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการพัฒนาโรงเรียนและให้มีการใช้บริการจากโรงเรียนให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญคือผู้บริหารและกรรมการสถานศึกษา จะต้องให้ความ

สำคัญของการมีส่วนร่วม จะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน นอกจากนี้จะต้องสร้างชื่อเสียงให้เกิดขึ้นกับสถานศึกษา เพื่อสร้างความศรัทธาให้ชุมชน ประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาให้สถานศึกษามีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 1 – 3)

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545 : 9 – 10) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิดและอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารมีผลในทางจิตวิทยา คือ ทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะเดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารใช้ทดสอบว่า สิ่งที่ตนเองรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชารู้หรือไม่

3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4. เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ (Team spirit) และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

5. การมีส่วนร่วมจะทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้น และส่งเสริมให้การปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติมากขึ้นด้วย

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ ก่อให้เกิดการระดมความคิดและอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย เป็นการเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และส่งผลให้มีการตัดสินใจที่มีคุณภาพ และส่งเสริมให้มีการปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. แนวคิดและทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารประเทศ เป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในสังคมไทย ซึ่ง เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541 : 12) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรจะช่วยให้ฝ่ายปฏิบัติกับผู้บริหารเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการดำเนินการต่างๆ ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในองค์กรเกิดความผูกพัน สร้างความสามัคคี ก่อให้เกิดพลังในการทำงาน สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามจุดประสงค์ อันเนื่องมาจาก

สมาชิกในองค์กรยอมรับเป้าหมายขององค์กร มาเป็นเป้าหมายของตนและจะส่งผลถึงความพึงพอใจของประชาชนที่มาใช้บริการ

มิดเลีย และคณะ (Midgley and others, 1990 อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร์, 2540 : 11) ได้ให้แนวคิดของการมีส่วนร่วม โดยอ้างถึงข้อตกลงของสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติที่ได้อภิปรายถึงเรื่องการมีส่วนร่วมและได้สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นต้องการการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องตามแบบประชาธิปไตยจากประชาชนอย่างสมัครใจ 3 ประการ คือ 1. เป็นเรื่องที่สนับสนุนส่งเสริมต่อการพัฒนา 2. มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นผลจากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาคกัน และ 3. มีความเชื่อถือในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย และแผน รวมทั้งการนำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปสู่การปฏิบัติ

บุญฤทธิ์ เพ็ชรวิศิษฐ์ (2539:38) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นแนวความคิดของการบริหารงานที่มุ่งจูงใจให้ผู้ร่วมงาน ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ในองค์การที่ตนปฏิบัติงานอยู่ด้วยความเต็มใจ

การดำเนินการให้มีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในกิจกรรม โดยต้องนึกถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วม เพราะปัจจัยต่างๆ จะส่งผลโดยตรงต่อบทบาทในการมีส่วนร่วม ปัจจัยในการมีส่วนร่วมแบ่งได้ 2 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยที่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเพื่อที่จะได้นำปัจจัยดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมที่นักวิชาการได้ทำการศึกษาและนำเสนอเป็นแนวทางไว้เช่น

ชูชาติ พ่วงสมจิตร์ (2540 : 268 – 271) ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน กับสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ในเขตปริมลฑลกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

1.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม จะช่วยให้ชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนทรัพยากรให้สถานศึกษา และสภาวะทางเศรษฐกิจที่ดี จะส่งเสริมให้สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนจากชุมชนมาก

1.2 ลักษณะพื้นฐานด้านความเชื่อ ค่านิยม และลักษณะนิสัยของคนไทย ช่วยส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา คือ คนไทยส่วนใหญ่มีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบทำบุญไม่ค่อยจะปฏิเสธคำร้องขอของผู้อื่น โดยเฉพาะสถานศึกษาที่เป็นสถาบันสอนบุตรหลานให้มีความรู้

1.3 การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง การปกครองส่วนท้องถิ่น กระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา

2. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อการศึกษาและสถานศึกษา

2.2 ชุมชนมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของสถานศึกษา และจะต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสถานศึกษา

2.3 ความคาดหวังของชุมชนต่อสถานศึกษา ได้แก่ ความคาดหวังว่าจะสอนบุตรหลานของเขาให้เป็นคนเก่ง คนดี ปลอดภัยจากยาเสพติด และคาดหวังให้สถานศึกษามีคุณภาพ

2.4 ชุมชนมีความพร้อม มีระบบเครือข่ายที่เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การเห็นความสำคัญของตนเอง และเห็นความเจริญของส่วนรวม

3. ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษา ประกอบด้วย

3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหารและครู ได้แก่ ผู้บริหารและครูสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ให้เกียรติ ให้กำลังใจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา มีความรู้ ความสามารถ ประพฤติดี มีความรัก ผูกพัน รู้สึกว่าเป็นเจ้าของสถานศึกษา ให้ความสนใจในการสอนนักเรียน มีครูเก่า มีศิษย์เก่าอยู่ในสถานศึกษา และมีความสามัคคี

3.2 ปัจจัยเกี่ยวกับผลงานและวิธีปฏิบัติของสถานศึกษา เช่น สร้างระบบที่เอื้อให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ให้ความช่วยเหลือชุมชน สถานศึกษามีผลงาน มีชื่อเสียงด้านวิชาการ มีความน่าเชื่อถือเรื่องการเงิน มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ดีอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญคือผู้บริหารและกรรมการสถานศึกษา จะต้องให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วม จะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน นอกจากนี้จะต้องสร้างชื่อเสียงให้เกิดขึ้นกับสถานศึกษา เพื่อสร้างความศรัทธาให้ชุมชน ประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาให้สถานศึกษามีคุณภาพ

2. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสภาพปัญหาในการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเรื่องนี้ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2540 อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร์, 2540 : 61 - 62) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการพัฒนาชนบทไว้ 2 ประเด็น คือ

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวของชาวชนบทเอง จำแนกได้ดังนี้

1.1 ชาวชนบทขาดนิสัยการทำงานร่วมกัน อย่างจริงจังและถาวร จะมีแต่การร่วมกันทำงานเป็นครั้งคราว

1.2 ชาวชนบทไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่เต็มไปด้วยความไม่แน่ใจ ว่าจะได้รับประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมที่หวังผลระยะยาวจึงค่อนข้างลำบาก

1.3 ชาวชนบทไทยอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ และลัทธิพ่อปกครองลูก ทำให้คิดหวังพึ่งบุคคลภายนอกมากเกินไปและหวังที่จะให้คนอื่นทำทุกสิ่งทุกอย่างให้

1.4 ชาวชนบททราบว่าตนเป็นผู้มีฐานะต้อยต่ำในสังคม ทำให้กลัวการดูถูก จึงหาข้อมูลที่แท้จริงจากชาวชนบทได้ยาก

1.5 ชาวชนบทมักจะเลือกผู้นำที่คิดว่าสามารถอุปถัมภ์ตนได้ จึงมักเลือกจากคนมีฐานะ ผู้ที่มีสายสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่มีอำนาจ

1.6 คนไทยทั่วไปโดยเฉพาะชาวชนบท ไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกันซึ่งหน้า และไม่ชอบโต้เถียง จะชอบฟังมากกว่า

1.7 ชาวบ้านไม่คุ้นเคยกับการฝึกให้วางแผนการทำงานล่วงหน้า ดังนั้นผลงานของชาวชนบทจึงไม่ค่อยเป็นระบบ

2. ปัญหาเกี่ยวกับตัวเจ้าหน้าที่หรือระบบราชการ จำแนกได้ดังนี้

2.1 นโยบายในระบบราชการมักจะมาจากส่วนกลาง

2.2 ระบบการจัดสรรงบประมาณ จัดทำกันในส่วนกลาง ทำให้โครงการที่มาจากเจ้าหน้าที่และชาวชนบทจึงเกิดยากลำบาก

2.3 ระบบการบริหารที่ถูกสั่งการมาจากส่วนกลาง ทำให้การประสานงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความยากลำบาก รวมทั้งการมีส่วนร่วม และการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายก็มีความเข้าใจแตกต่างกัน

2.4 ระบบการให้คุณให้โทษ ไม่ได้ใช้ผลของการปฏิบัติงาน ที่เกิดแก่ชาวบ้านอย่างแท้จริง แต่ถือเอาความพอใจของผู้บังคับบัญชาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นหลัก

2.5 วัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่ ผู้น้อย และระบบอุปถัมภ์ ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าใจว่าตนเองมีฐานะสูงกว่าชาวชนบท

2.6 เจ้าหน้าที่ราชการมีแนวโน้มที่ชอบทำงานในสำนักงาน

2.7 บุคคลภายนอก และผู้เกี่ยวข้องกับเกษตรกรบางคน ยังไม่ต้องการให้ชาวชนบทร่วมมือกันและรวมตัวกันอย่างแท้จริง

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ชูชาติ พ่วงสมจิตร์ (2540 : 271 - 273) ได้ศึกษาและเสนอปัจจัย ที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาไว้ 3 กลุ่มปัจจัย คือ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยเกี่ยวกับเวลาว่างในการจะเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ภาวะปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น เศรษฐกิจตกต่ำ การตกงาน เป็นต้น ทำให้ชุมชนสนับสนุนสถานศึกษาได้น้อยและขอความร่วมมือได้ยากขึ้น

1.2 ปัญหาความแตกแยกในชุมชน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในท้องถิ่น ทำให้สถานศึกษาต้องเลือกรับการสนับสนุน และระบบการบรรจุแต่งตั้ง โยกย้ายของข้าราชการ ไม่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ประกอบด้วย

2.1 ความศรัทธาในสถานศึกษาน้อยลง ขาดความผูกพันกับชุมชน

2.2 คนในชุมชนมีภาระมากขึ้น ไม่มีเวลาว่าง และความขัดสนของคนในชุมชน

3. ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษา ประกอบด้วย

3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ การขาดความสัมพันธ์กับชุมชน ไม่ให้ความสำคัญกับผู้เข้ามามีส่วนร่วม ทำงานโดยไม่ปรึกษาหารือ จำบุคคลที่ให้การช่วยเหลือไม่ได้ ไม่เร่งแก้ปัญหา ประพฤติตนไม่เหมาะสม และกีดกันการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3.2 การปฏิบัติงาน และผลงานของสถานศึกษา ได้แก่ การแต่งตั้งผู้ทำงานร่วมกับชุมชนไม่เหมาะสม ไม่ตอบแทนชุมชน ไม่กำหนดบทบาทที่เหมาะสมแก่ผู้เข้ามาร่วม สถานศึกษาทำให้ประชาชนเดือดร้อน ความเอาใจใส่นักเรียนน้อยลง ไม่มีผลงานที่ประสบความ สำเร็จและข่าวในทางลบของสถานศึกษา

จากปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าสภาพที่เป็นปัญหาในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาน่าจะเนื่องมาจากส่วนตัวของกรรมการเอง เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ระบบบางประการของสังคมไทย เช่น ระบบอุปถัมภ์ ระบบผู้ใหญ่ ผู้น้อย นอกจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรในสถานศึกษา ไม่เห็นความสำคัญของกรรมการ รวมทั้งการไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของทั้งฝ่ายบริหาร และกรรมการ ซึ่งปัญหาต่างๆ สามารถแก้ไขได้ ในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงควรนำปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมาแก้ไข เพื่อการดำเนินงานในการมีส่วนร่วมในการบริหารซึ่งจะเป็นไปเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง

นอกจากปัจจัยที่สนับสนุน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมแล้ว แนวในการดำเนินการบริหาร ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกหลายประการที่จะทำให้การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ ซึ่ง เพลินตา กะลัมพากร (2544 : 46 - 47) ได้นำเสนอปัจจัยการมีส่วนร่วมในการวางแผนไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1.1 วิสัยทัศน์ โลกทัศน์ และพฤติกรรมของผู้นำองค์กร

1.2 ความรู้ ความสามารถ ความศรัทธา การยอมรับ และบารมีของผู้นำองค์กร

1.3 ความซื่อตรง ความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ และสนับสนุนคนดีที่มีความสามารถให้มีโอกาสทำงาน ปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมการทำงานของสมาชิกในองค์กร ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การประพฤติตนเป็นแบบอย่างของผู้นำ และสมาชิกในองค์กร

1.5 ผู้นำ และสมาชิกในองค์กรช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กรซึ่งเป็นสิ่งบั่นทอนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

1.6 ประชุมปรึกษาหารือ แสวงหาความร่วมมือร่วมใจภายในองค์กร

1.7 ส่งเสริมแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และประยุกต์ใช้หลักการทำงานแบบประชาธิปไตย

1.8 สนับสนุนสมาชิกภายในองค์กรให้มีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทำงานให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาทีมงาน สร้างความเข้มแข็งให้องค์กรและสามารถทำงานแบบมีส่วนร่วมได้

1.9 ภูมิหลัง ความรู้ ความเข้าใจ ความเสียสละ จิตสำนึกการทำงานแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร

2. ปัจจัยภายนอก เป็นเครื่องชี้วัดที่บ่งบอกว่ารัฐบาล สนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

2.1 การยอมรับแนวความคิด สาระสำคัญพื้นฐาน และปรัชญาการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.2 โครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.3 พรรคการเมือง องค์กรทางการเมือง เห็นด้วยกับการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.4 บรรจุแนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ในนโยบายระดับชาติ

2.5 ทบทวนหลักสูตรการศึกษา เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนที่ใช้กระบวนการทำงานแบบ มีส่วนร่วมในระดับต่างๆ

2.6 เอกสารสิ่งพิมพ์ของรัฐ สนับสนุนกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมขององค์กรและชุมชน

2.7 สื่อประชาสัมพันธ์ของรัฐ สนับสนุนกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.8 หน่วยงาน องค์กรของรัฐมีความพร้อมที่จะผสมผสานกิจกรรม และตอบสนองข้อเสนอของชุมชน

2.9 ข้อตกลงระหว่างประเทศ สนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.10 กฎระเบียบหรือคำสั่งการบริหารราชการไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.11 งบประมาณและการเงิน การคลัง อำนวยความสะดวก หรือจูงใจให้เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2.12 รัฐบาลมีความตั้งใจและความสามารถ ที่จะกระจายอำนาจในการวางแผนและการตัดสินใจไปยังท้องถิ่น

นอกจากปัจจัยดังกล่าว รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 33 - 35) ได้เสนอปัจจัยสำคัญที่ควรใช้พิจารณาในการแสวงหาความร่วมมือไว้ 3 ประการ คือ

1. ภูมิหลังที่แตกต่าง ทั้งความแตกต่างในด้านฐานะเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่แตกต่าง เป็นปัจจัยที่ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ส่งผลให้มีความคาดหวังต่อสถานศึกษาแตกต่างกันไปด้วย บุคคลที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจ การศึกษา จะเป็นกลุ่มที่ตั้งคำถามมีข้อเสนอ ข้อเรียกร้องต่อการบริหารจัดการของสถานศึกษามากกว่า ในขณะบุคคลที่มีรายได้น้อย การศึกษาน้อย กลับไม่ค่อยมีส่วนร่วมกับสถานศึกษา มักจะคิดว่าผู้บริหาร ครู บุคลากรในสถานศึกษา คือ ผู้รู้มากกว่า พวกเขาจึงไม่เรียกร้องอะไร และไม่ค่อยเสนอความคิดเห็น จนกว่าจะพบว่าลูก หลาน ของเขามีปัญหาจึงจะมาสถานศึกษา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยากต่อการแก้ไข และพบว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อย จะเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษามาก ถ้าทางสถานศึกษาสามารถชักชวนให้เข้ามาร่วมในบทบาทที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความสามารถ เขาจะให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง แต่การร่วมมือจะต้องไม่เกี่ยวกับเรื่องทางเศรษฐกิจ เพราะจะทำให้เขารู้สึกว่าไม่สามารถมีส่วนร่วมได้และในที่สุดก็จะปลีกตัวออกจากสถานศึกษา ทำให้สูญเสียความร่วมมือในด้านอื่นๆ

2. ความเชื่อและอคติ ความคิด ความเชื่อในเรื่องบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบอาจมีผลต่อการให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา บุคคลจำนวนมากเชื่อว่าสถานศึกษาต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบดูแลนักเรียนทางการศึกษาดังนั้น จึงไม่รู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่ในการเข้าไปให้ความร่วม มือกับทางสถานศึกษา บางคนเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยากเมื่อได้รับหนังสือเชิญจากสถานศึกษา เพราะคิดว่าเป็นเรื่องร้าย หรือขอบริจาคเงิน การเรียกประชุมที่เป็นทางการก็เห็นว่าเป็นเรื่องน่าเบื่อ จึงไม่มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นทางสถานศึกษาต้องหาข้อเท็จจริงของปัญหา

และต้องพยายามหาวิธีการในการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสม เพื่อลดและเปลี่ยนแปลงความเชื่อและอคติเดิมที่มองสถานศึกษาในทางลบ

3. การใช้ภาษาและการสื่อสาร เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก เพราะประชาชนไม่สามารถรับรู้และเข้าใจสาระสำคัญในบางเรื่องได้อย่างถูกต้องทั้งหมด การสื่อสารที่เป็นทางการด้วยจดหมายอาจไม่ได้รับความสนใจมากนัก และอาจสร้างความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน อันจะทำให้เกิดปัญหา การสื่อสารที่เป็นธรรมชาติ ไม่เป็นทางการ รวมทั้งท่าทีในการสื่อสาร โดยผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาเริ่มต้นในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีแสดงการยอมรับความคิดเห็น แลกเปลี่ยนปัญหาและความต้องการร่วมกัน จะช่วยให้เกิดความร่วมมือได้ดีกว่าการสื่อสารอย่างเป็นทางการ

สฤษดิ์ มินทระ (2541 อ้างถึงใน กองการมัธยมศึกษา, 2543 : 26) เสนอแนวคิดว่า การศึกษาต้องตั้งอยู่บนหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่ประชาชนสามารถ มีส่วนกำหนดรูปแบบเนื้อหา และวิธีการให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยรัฐต้องลดบทบาทการควบคุมเป็นการสนับสนุน แนวคิดนี้จะเป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนต้องเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่จะจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2539 อ้างถึงใน กรมสามัญศึกษา, 2543 : 26) ได้เสนอแนวคิดว่าสิ่งสำคัญที่จะกำหนดกระบวนการ และแบบแผนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน คือ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู และผู้ปกครองนักเรียน ประการสำคัญที่สุดคือ เงื่อนไขทางด้านบริบทของชุมชน เงื่อนไขเกี่ยวกับความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เงื่อนไขเกี่ยวกับความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน และเงื่อนไขทางด้านสถานศึกษา และที่สำคัญ คือ การกำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถานศึกษา ให้ตรงกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชน ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่ามีขั้นตอนสำคัญ 8 ขั้น คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ 2) การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 4) การสร้างกิจกรรม 5) การต่อรองเพื่อดำเนินการ 6) การร่วมดำเนินการ 7) การร่วมกันประเมินผล และ 8) การร่วมกันรับประโยชน์

จากปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาทั้งหมด พบว่าการบริหารสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ สถานศึกษาต้องนำปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษา และต้องศึกษาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคเพื่อแก้ปัญหาสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมให้น้อยลงหรือหมดไป ซึ่งต้องใช้ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาต้องประสานความร่วมมือ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และสร้างความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมใน

การบริหารสถานศึกษา เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาสถานศึกษา ให้เกิดคุณภาพส่งผลดีต่อการจัดการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม ถือเป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษา มีความเป็นอิสระและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณ มีอำนาจจากการบริหารและจัดการทั้งด้านหลักสูตร การพัฒนาบุคลากรและงบประมาณได้สะดวกมากขึ้น ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะสำคัญดังนี้ เป็นกระบวนการกำหนดจุดมุ่งหมาย นโยบายการวางแผนงบประมาณการปฏิบัติและการประเมินผลเชิงบูรณาการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีการกำหนดบทบาทความรับผิดชอบที่ชัดเจน และเน้นหน้าที่หลักของสถานศึกษา คือ การเรียนการสอน

5. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความสนใจว่าจะศึกษาในด้านใด ซึ่งจะขอเสนอแนวความคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม สมนึก ปัญญาสิงห์ (2542 : 27) เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ว่า

1. เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหากล่าวคือเน้นบทบาทของประชาชนและชุมชนเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นเจ้าของเรื่อง เจ้าของโครงการ เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทแก้ไขปัญหาด้วยพลังความรู้ ความสามารถของตนเองมากขึ้น หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุนเรื่องเทคนิควิชาการ ความรู้ ตลอดจนงบประมาณสมทบ

2. พัฒนาขีดความสามารถและสร้างพลังกลุ่มชุมชนให้เข้มแข็ง ช่วยให้เขาคิด ไม่ใช่คิดให้เขาทำ และช่วยให้เขาทำ ไม่ใช่ทำให้เขา ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มหรือองค์กรเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการและพึ่งตนเองได้

3. พัฒนากระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ การเสนอแนะการวิจารณ์ การตรวจสอบอย่างเปิดเผย โปร่งใส ช่วยคิดแนะนำปรับปรุง เช่น การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยกันเองเป็นต้น

4. การมีหุ้นส่วนในกระบวนการพัฒนา และทำงานร่วมกัน ผนึกกำลังความรู้ความสามารถ และความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับภาคและระดับท้องถิ่น องค์กรเอกชนและประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. การดำเนินโครงการ และจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การสร้างผลงานและการติดตามตรวจสอบ ประสิทธิผล ประสิทธิภาพของโครงการ เช่น ใช้งบประมาณน้อยแต่ได้ผลงานมากไม่มีการสูญเปล่า ทำได้อย่างประหยัด ใช้ทรัพยากรบุคคลน้อย คุ้มค่า และที่สำคัญคือการแก้ไขปัญหา

ร่วมกับชุมชน

ในส่วนของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ลัดดาวัลย์ สมิตะมาน และคณะ (2538 อ้างถึงใน ธีระ รุญเจริญ, 2546 : 46 - 48) ได้ศึกษาทางเลือกในรูปแบบและหน้าที่ และได้เสนอรูปแบบไว้ 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การบริหารในรูปคณะกรรมการบริหาร โดยที่คณะกรรมการบริหารมีอำนาจหน้าที่การวินิจฉัยสั่งการหรือการตัดสินใจในภารกิจ ทั้งที่เป็นงานสำคัญ และอาจมีบ้างที่เป็นงานประจำของการบริหารจัดการในสถานศึกษา ทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป

รูปแบบที่ 2 การบริหารในรูปคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการที่ปรึกษามีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา แนะนำ สนับสนุน ส่งเสริมการบริหารจัดการ แก่ผู้บริหาร และอาจมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในงานประจำของสถานศึกษาได้ ตลอดจนการดำเนินการ หรือร่วมในการดำเนินการบางเรื่อง คณะกรรมการในรูปแบบนี้จึงไม่มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยสั่งการ หรือการตัดสินใจในภารกิจการบริหารจัดการของสถานศึกษา

รูปแบบที่ 3 การบริหารในรูปคณะกรรมการกึ่งบริหารและที่ปรึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยตัดสินใจในเรื่องสำคัญบางเรื่องหรือหลายเรื่อง หรือมีอำนาจในการตัดสินใจงานประจำของสถานศึกษาในบางเรื่อง หรือหลายเรื่อง นอกนั้นก็มีอำนาจหน้าที่ในการให้คำปรึกษา แนะนำสนับสนุน ส่งเสริม การบริหารจัดการแก่ผู้บริหารเท่านั้น

การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงาน จะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การ ความรู้สึกผูกพันเกี่ยวข้องที่ว่านี้ หากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้ว จะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม มี 4 รูปแบบ คือ

1. การปรึกษาหารือ (Convulsive Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ (Committee) เช่น คณะกรรมการโครงการ คณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการเฉพาะกิจ หรือคณะกรรมการที่เรียกชื่ออย่างอื่น รูปแบบนี้เป็นการกระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจ ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงาน มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการด้วย ระบบการปรึกษาหารือนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงานประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการ หรือกรรมการ เป็นต้น

2. กลุ่มคุณภาพ (QC Circles) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของกลุ่มบุคคล 3 ถึง 10 คน ที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกัน รูปแบบ

กลุ่มคุณภาพนี้ เหมาะสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติงานระดับปฏิบัติ หรือระดับหัวหน้างาน เพราะเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเพื่อค้นหาปัญหาวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งมีกระบวนการในการบริหารกลุ่มสร้างคุณภาพ 4 ขั้นตอน P (Plan) การวางแผน D (Do) การปฏิบัติ C (Check) การตรวจสอบ และ A (Act) การปรับปรุงแก้ไข หรือ PDCA นั่นเอง อย่างไรก็ตามระบบกลุ่มคุณภาพ จะใช้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิค QC และการใช้กระบวนการกลุ่มให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และที่สำคัญที่สุด คือ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน ต้องอยู่ในเกณฑ์สูง จึงจะสามารถนำระบบกลุ่มคุณภาพนี้ มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ได้ผลมากในทางปฏิบัติ โดยมีลักษณะที่แตกต่างจากข้อเสนอแนะ ที่มักพบเห็นทั่วๆ ไป ที่มีลักษณะเป็นกล่องหรือตู้รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น กล่าวคือ รูปแบบนี้จะมีแบบฟอร์มข้อเสนอแนะให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องกรอกตามแบบที่กำหนด เช่น ปัญหาที่พบคืออะไร สาเหตุของปัญหามาจากอะไร วิธีการแก้ปัญหามีอะไรบ้าง และผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นเป็นอย่างไร สำหรับแบบฟอร์มที่กำหนดนี้อาจแตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน แต่มีหลักการปฏิบัติเดียวกัน คือ จะต้องมีคณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอแนะ มีหน้าที่ในการประเมินข้อเสนอแนะจากแบบฟอร์มต่าง ๆ นั้นว่าเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพียงใด ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมีมากน้องแค่ไหน และสมควรดำเนินการตามข้อเสนอแนะหรือไม่ และผู้นำเสนอผู้มีอำนาจพิจารณาดำเนินการต่อไป และถ้าข้อเสนอแนะใด มีการนำไปปฏิบัติ ควรมีการประชาสัมพันธ์และพิจารณาให้ผลตอบแทนเป็นรางวัล หรือผลตอบแทนอื่นๆ ตามที่หน่วยงานกำหนด ซึ่งรูปแบบนี้ เหมาะสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ อาจจะเสนอความคิดเห็นคนเดียวหรือมากกว่าก็ได้ รูปแบบนี้จะเกิดผลดีก็ต่อเมื่อ

3.1 นโยบาย เป้าหมายขององค์การต้องชัดเจน

3.2 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ต้องอยู่ในระดับสูง

3.3 การกำหนดผลตอบแทนที่จะให้แก่ผู้เสนอความคิด จะต้องสร้างความรู้สึกว่าคุ้มค่า และมีผลทางจิตใจ

3.4 ระบบและขั้นตอนการพิจารณานั้น จะต้องรวดเร็ว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแน่นอน ชัดเจน ตลอดจนการแจ้งผลการพิจารณา ให้ผู้เสนอความคิดได้ทราบ อย่างรวดเร็วพร้อมเหตุผล

3.5 ควรมีการประชาสัมพันธ์ หรือให้ความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการใช้แบบฟอร์มข้อเสนอแนะให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

4. ระบบส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงาน มีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ รูปแบบนี้พบมากในการบริหารกิจการของบริษัท หน่วยงานเอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ โดยการส่งเสริมให้ผู้ ปฏิบัติงานทุกระดับมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการด้วย การลงทุนซื้อหุ้นของบริษัทหรือบริษัทอาจจ่ายโบนัสส่วน หนึ่งเป็นทุนเรือนหุ้นในแต่ละปี จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการเอง และมีความรู้สึกผูกพันในการปฏิบัติงาน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น ในรูปแบบนี้ผู้บริหารอาจนำมาประยุกต์ใช้โดยการสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกการเป็นเจ้าของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายพึงพอใจ ที่จะมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

รัชนี สิงห์บุญตา (2541 : 16) ได้รวบรวมรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวขึ้นเองเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับผลระยะยาวและจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

จุฑาปัทม์ สมุทระประภูต (2544 : 38) กล่าวว่า ชุมชนควรมีรูปแบบการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนการประเมินผล

โคเฮนและอัพฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980 : 213 - 218 อ้างถึงใน กิตติ คำภูษา, 2552 : 67) ได้จำแนกรูปแบบหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารงาน ประสานงานและการขอความช่วยเหลือเป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

ภาพที่ 2.2 ระดับของการมีส่วนร่วม

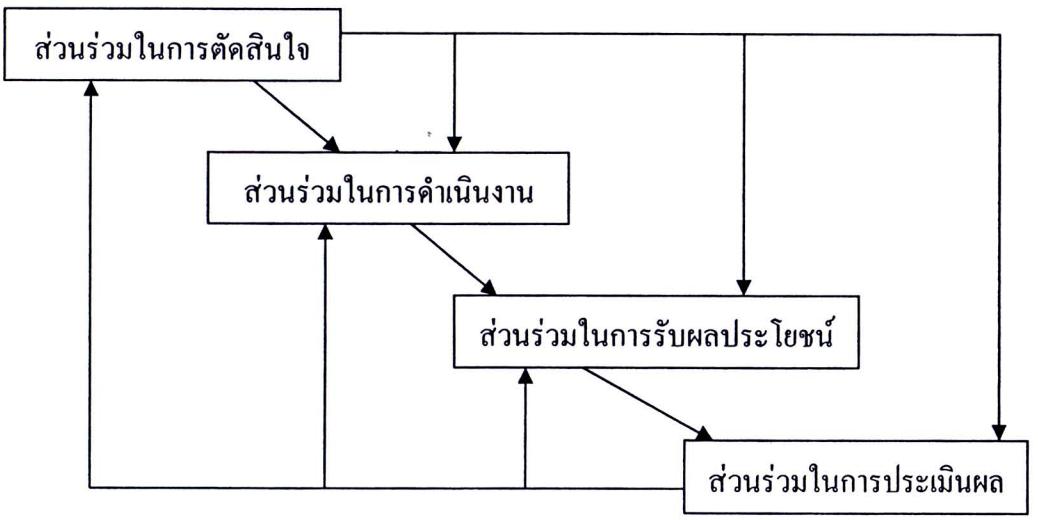

โคเฮนและอัพฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980 : 213 - 218 อ้างถึงใน กิตติ คำภูษา, 2552 : 67)

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545 อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์ และคณะ, 2549 : 41) ได้จัดประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยอิงพัฒนาการของโครงการพัฒนาเป็นเกณฑ์ ประกอบด้วยภารกิจสำคัญ 5 ประการ คือ

ภารกิจที่ 1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) ได้แก่ การที่ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ นับตั้งแต่การวิเคราะห์

ปัญหา การกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการ

ภารกิจที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) ได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่างๆ และการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ

ภารกิจที่ 3 การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) ได้แก่ การนำเอากิจกรรมต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

ภารกิจที่ 4 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in Benefit-sharing) ได้แก่ การแจกจ่ายประโยชน์ต่างๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม

ภารกิจที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) ได้แก่ การให้ประชาชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป

ลิขิต หมู่ดี (2538 : 12) ได้เสนอว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงนั้น จะต้องประกอบด้วยขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลและประการสำคัญ คือการตัดสินใจ

2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากรมีความรับผิดชอบให้การจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร

3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเองและการควบคุมทางสังคม

4. การได้รับประโยชน์ (Obtaining benefits) ประชาชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

สุธี ศรสวรรค์ (2538 : 37 - 38) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership in Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)

6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)

7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)

8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurs)

9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)

10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2546 : 10) เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวม กลุ่มเยาวชน กลุ่มต่างๆ

2. การมีประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชนกรรมการ กลุ่มเลี้ยงไหม กรรมการหมู่บ้าน

3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบัน หรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้กับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

จุรีรัตน์ ราภา (2539 : 33) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมี 3 ลักษณะดังนี้

1. การร่วมคิดวางแผนโดยมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้

1.1 ร่วมวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา

1.2 ร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

1.3 ร่วมคิดเสนอแนวทางแก้ปัญหา

1.4 ร่วมกำหนดความต้องการของชุมชน

1.5 ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม

1.6 ร่วมเสนอโครงการ/แผนงาน/กิจกรรม

2. การร่วมดำเนินการได้มีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้

2.1 ร่วมแรงในการดำเนินงาน

2.2 ร่วมใจหรือสนับสนุนให้กำลังใจ

2.3 ร่วมสนับสนุนทรัพยากร

2.4 ร่วมบริหารงาน เช่น ระดับทรัพยากร จัดสรรทรัพยากร แก้ปัญหาและประสานงาน

3. การร่วมประเมินผลโดยมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้

3.1 ติดตามความก้าวหน้า และความสำเร็จ

3.2 สรุปผล

3.3 รายงานผลการดำเนินงาน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2550 : 5) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

กองราชการส่วนตำบล (2544 : 42) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามี 4 ประการ ดังนี้

1. ร่วมริเริ่ม ร่วมรับรู้ โดยกระบวนการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 โดยให้ประชาชนริเริ่มเสนอร่างกฎหมาย และข้อบัญญัติท้องถิ่น

2. ร่วมคิด ตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถร่วมกับรัฐในการตัดสินใจเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบของประชาพิจารณ์

3. ร่วมดำเนินการ โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด

4. ร่วมตรวจสอบ โดยประชาชนสามารถเข้าชื่อเสนอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้ รวมทั้งให้สิทธิประชาชนร้องเรียนต่อศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฯลฯ เพื่อให้องค์กรอิสระเหล่านี้สามารถตรวจสอบอำนาจรัฐได้

สรุปได้ว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าการมีส่วนร่วมรูปแบบใดต่างมีผลเพื่อการพัฒนาทั้งสิ้นการเลือกรูปแบบการมีส่วนร่วมไปใช้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละสถานที่และกิจกรรมที่พัฒนา ในการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้น ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนที่เป็นสมาชิกมีบทบาทในงานนั้นๆ โดยให้ทุกคนมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ ซึ่งเป็นรูปแบบของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของโคเฮนและอัพฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980 : 213 - 218 อ้างถึงใน กิตติ คำภูษา, 2552 : 67) ที่แบ่งเป็น 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

6. กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนในการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2542 : 25 - 40)

1. กำหนดจุดมุ่งหมายและความต้องการ
2. กำหนดนโยบาย
3. กำหนดแผนงาน
4. การอนุมัติงบประมาณ
5. การนำแผนไปปฏิบัติ
6. การประเมินผล

เงื่อนไขการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม ถึงแม้ว่าจะมีประโยชน์ต่อผู้บริหารเป็นอย่างมากก็ตาม มีเงื่อนไขที่ต้องพิจารณาก่อนที่จะนำไปปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ คือ

1. รู้จักผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาดีพอหรือยัง เช่น ความรับผิดชอบในการทำงานและพฤติกรรมในการทำงาน

2. ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ชอบที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานหรือไม่

3. มีเวลาเพียงพอหรือไม่สำหรับการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการบริหาร

4. จะต้องสร้างบรรยากาศในการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participation Climate) ให้เกิดขึ้น ดังนี้

4.1 ความเชื่อใจและไว้วางใจ ในตัวผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

4.2 จัดให้มีระบบสื่อสารแบบเปิดและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน

4.3 การแก้ปัญหาและการตัดสินใจโดยกลุ่ม

4.4 ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน

4.5 ผู้บริหารมีความเป็นกันเอง สนใจ และเปิดใจที่จะรับฟัง ความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน

4.6 การยอมรับซึ่งกันและกันในการทำงาน

จากการศึกษาแนวคิดทั้งหมดแล้ว แนวคิดที่น่าสนใจและผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวคิดของโคเฮนและอัพฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980 : 213 - 218 อ้างถึงใน กิตติ คำภูษา, 2552 : 67) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะการทำงานแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนควรประกอบด้วยความสัมพันธ์ของชนิดการมีส่วนร่วมใน 4 แบบ ตามแนวคิดของโคเฮนและอัพฮอฟ เนื่องจากเป็นแบบของส่วนร่วมที่ชัดเจนตรงตามขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม ทำให้สามารถประเมินส่วนร่วมได้ทุกขั้นตอน

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

กระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือการกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

การตัดสินใจเป็นหน้าที่ที่สำคัญมากที่สุดของผู้นำ การตัดสินใจที่ต้องการให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป คือ การตัดสินใจโดยให้บุคคลอื่นมีส่วนร่วม เพื่อสะท้อนให้เห็นการกระจายอำนาจในการบริหารไปยังผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการแสดงพฤติกรรมของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหาร กล่าวคือ การตัดสินใจเป็นการยินยอมให้บุคคลอื่นมามีอิทธิพลบางประการในการตัดสินใจของผู้นำ รวมถึงการให้คำปรึกษา การตัดสินใจร่วมกัน เป็นการแบ่งปันอำนาจ และการบริหารระบบประชาธิปไตย (Yukl, 1998 : 123 อ้างถึงใน กิตติ คำภูษา, 2552 : 81)

โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นพื้นฐานของระบบการบริหารงาน ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนและผู้ปฏิบัติงานฝ่ายต่างๆ ร่วมกันตัดสินใจ กำหนดนโยบายและกิจกรรมการบริหารงานโรงเรียน ทำให้ผู้ร่วมงานสามารถแสดงศักยภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ ถ้าผู้บริหารมีความไว้วางใจครูผู้สอนและผู้ปฏิบัติงานฝ่ายต่างๆ แล้ว จะช่วยก่อให้เกิดบรรยากาศในการปฏิบัติงานในโรงเรียน

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน ประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

มนุษย์มีความสามารถเฉพาะที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล ถ้าเรานำมนุษย์เหล่านี้มารวมกันก็จะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย ซึ่งถ้าได้มีการแบ่งงาน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดระบบสื่อสารที่เหมาะสม จะทำให้การทำงานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมาย (พะยอม วงศ์สารศรี, 2542 : 277) การที่กลุ่มบุคคลร่วมกันปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างดีที่สุด เพื่อให้

งานที่ตนรับผิดชอบนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อัจฉรา อาศิรพจน์มนตรี (2541 : 30) กลุ่มบุคคลเข้าทำงานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน และทุกคนในกลุ่มมีบทบาทช่วยดำเนินงานของกลุ่ม มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานกัน เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม ศิณีย์ สังข์รัศมี (2542 : 60)

มัลลิกา ต้นสอน (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมขององค์การ พบว่า ทีมขนาดใหญ่ สมาชิกประมาณ 15-30 คน ทำให้เกิดความยุ่งยากในการติดต่อสื่อสาร การประสานงาน ความยุ่งยากในการสั่งการ และการหาข้อสรุปร่วมกัน ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน

โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนและผู้ปฏิบัติงานฝ่ายต่างๆ ทุกคนในกลุ่มมีบทบาทช่วยดำเนินงานของกลุ่ม มีการติดต่อสื่อสาร และประสานงานกัน เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

การบริหารแบบมีส่วนร่วมถือว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือในกระบวนการบริหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย การช่วยเหลือและทำประโยชน์ และการรับผิดชอบ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2541 : 3 - 4) การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ส่งผลต่อความสำเร็จตามเป้าหมายไว้และเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินงานตามแผนและขั้นตอนสุดท้าย คือ การติดตามและประเมินผล (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542 : 17 - 20) การควบคุมการปฏิบัติงานจึงต้องกำหนดความก้าวหน้าของงาน ในอันที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยต้องรู้ว่าขณะนั้นมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง เพื่อที่จะก้าวต่อไป เพื่อทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นก่อให้เกิดความมั่นใจว่างานจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (Keith Davids, 1978 : 6 - 7 อ้างถึงใน กิตติ ดำภูษา, 2552 : 85)

โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนร่วมประเมินผลงานนั้น ทำให้ทราบถึงการบริหารงานในภาพรวมว่ามีจุดบกพร่องในส่วนใด และต้องแก้ไขในส่วนใดบ้าง ซึ่งการประเมินผลเป็นการควบคุม เพื่อทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นก่อให้เกิดความมั่นใจว่างานจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

จากแนวคิดของโคเฮนและอัพฮอฟที่กล่าวมา ที่แบ่งเป็น 4 ลักษณะคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้น ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนที่เป็นสมาชิกมีบทบาทในงานนั้นๆ ด้วย ให้ทุกคนมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดกิจการนักเรียน

1. ความหมายของประสิทธิผล

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผล มีนักวิชาการให้ความหมายประสิทธิผลไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 53) ได้บัญญัติความหมายประสิทธิผล หมายถึง ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น

รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร (2544 : 169) ได้กล่าวว่า ประสิทธิผล หมายถึง ผลสำเร็จหรือผลที่เกิดขึ้นของงานที่องค์การพึงประสงค์หรือความสำเร็จของผลการปฏิบัติงานที่เป็นไปหรือบรรลุผลตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การ

จันทรานี สงวนนาม (2545 : 111) ได้กล่าวว่า ประสิทธิผล หมายถึง ความสำเร็จของการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่องค์การได้ตั้งไว้

พัฒนะ เสิ่งเรียบ (2545 : 10) ได้กล่าวว่า ประสิทธิผล หมายถึง ผลของการดำเนินงานขององค์การหรือหน่วยงานที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

พิทยา บวรวัฒนา (2549 : 176) คำว่า ประสิทธิผล หมายถึง การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ประสิทธิผลจึงเป็นเรื่องของความสำเร็จขององค์การในการกระทำสิ่งต่างๆ ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้

อัจฉรา โพธิยานนท์ (2542 : 113) ได้ให้ความหมายว่า ประสิทธิผลคือ การพิจารณาผลงานของการงานที่สำเร็จลุล่วงหรือสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ทุกประการที่คาดหวังไว้เป็นหลัก เป็นการน้อมนำเอาผลงานที่สำเร็จแล้วนำมาเปรียบเทียบเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ถ้าผลงานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ทุกประการที่คาดหวังไว้เป็นหลัก เป็นการน้อมนำเอาผลงานที่สำเร็จแล้วมาเปรียบเทียบเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ถ้าผลงานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ทุกประการก็แสดงว่ามีวัตถุประสงค์ทุกประการก็แสดงว่ามีประสิทธิผลงานที่มีประสิทธิผลอาจไม่ประหยัดหรือไม่เกิดประสิทธิภาพก็ได้

สเตียร์ส (Steers, 1977 : 55 อ้างถึงใน ชุลี รุ่งพานิช, 2552 : 50) ได้กล่าวว่า ประสิทธิผลคือการที่ผู้นำได้ใช้ความสามารถในการแยกแยะการบริหารและการใช้ทรัพยากรให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ฮอย และมิเกล (Hoy and Miskel, 1991 : 373 อ้างถึงใน ชุลี รุ่งพานิช, 2552 : 50) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลของโรงเรียนว่า หมายถึง การที่โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง สามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก สามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่ถูกบีบบังคับได้ และรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

จากความหมายของประสิทธิผลข้างต้นนั้นสรุปได้ว่า ประสิทธิผล หมายถึงผลสำเร็จในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดผลลัพธ์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล

2.1 ทฤษฎีของแคพโล (Theodore Caplow's Theory)

แคพโล (Caplow) (ภรณี มหานนท์, 2529 : 59 - 60) โดยแคพโล เสนอว่าประสิทธิผลขององค์การควรวัดจากตัวแปร 4 ตัว ด้วยกัน คือ

1. ความมั่นคง (Stability)
2. ความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration)
3. ความสมัครใจ (Voluntarism)
4. ความสำเร็จ (Achievement)

แคพโล ได้เสนอความหมายของตัวแปรทั้ง 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ความมั่นคง หมายถึง การวัดความสามารถขององค์การในการรักษา (Maintain) โครงสร้างองค์การเอาไว้ ตัวแปรนี้สัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้านตัวป้อน (Input) และกระบวนการ (Process) ในทฤษฎีระบบ การรักษาไว้ซึ่งสภาพและการพัฒนาโครงสร้างรวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพยากร (Acquiring Resources) การใช้ตัวป้อนอย่างมีประสิทธิภาพการปฏิบัติอย่างมีเหตุผล และการรักษาระเบียบ กิจกรรมทั้งหมดนี้มุ่งไปสู่การสร้างองค์การซึ่งสามารถควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกองค์การได้สำเร็จ

2. ความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หมายถึงการวัดความสามารถขององค์การในการหลีกเลี่ยงการขัดแย้งระหว่างสมาชิกขององค์การ วิธีการเบื้องแรกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวก็คือ โดยการติดต่อสื่อสาร (Communications) ซึ่งเพิ่มความสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) ระหว่างสมาชิก แนวความคิดนี้เทียบได้เท่ากับแนวคิดของ ไพรซ์ (Price) เกี่ยวกับการปฏิบัติตาม (Conformity) และได้รับการตีความไปในแง่ของทฤษฎีระบบเช่นเดียวกัน การสร้างและการรักษาไว้ซึ่งข้อกำหนดเกี่ยวกับพฤติกรรม (Codes of Behavior) ที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เป็นกิจกรรมสำคัญที่สัมพันธ์กับการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการปฏิบัติตาม

3. ความสมัครใจ หมายถึง ความสามารถขององค์การในการจัดให้มีความพึงพอใจสำหรับบุคคลและความปรารถนาของสมาชิกที่จะคงมีส่วนร่วมต่อไป แนวความคิดดังกล่าวคล้ายคลึงกับแนว ความคิดด้าน ขวัญหรือความพึงพอใจและเกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมในการสนองความต้องการของพนักงาน

4. ความสำเร็จ หมายถึง ผลรวมสุทธิของกิจกรรมขององค์การ ซึ่งคล้ายคลึงกับคำว่าความสามารถในการผลิตของ ซีลเลอร์ และคำว่า การผลิตผลผลิตของ กรอส (Gross) นอกจากนี้ยังใกล้เคียงกับแนวความคิดของ ไพรซ์ (Price) ว่าประสิทธิผลหมายถึงความมากน้อยของการบรรลุเป้าหมาย แต่ แคพโล (Caplow) เน้นว่าประสิทธิผลเป็นผลรวมของปัจจัยอย่างน้อย 4 ประการด้วยกันขณะที่ไพรซ์ เน้นประสิทธิผลในปัจจัยด้านเดียวคือ ผลผลิต แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่ว่าประสิทธิผล ประกอบไปด้วยปัจจัยหลายประการนั้นสอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีระบบมากกว่า

2.2 แนวความคิดของกรอส (Bertram M. Gross)

กรอส (Gross, 1975 : 302 - 310 อ้างถึงใน ชุลี รุ่งพานิช, 2552 : 52 - 54) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลว่าเป็นการสมดุลอย่างดีที่สุด (Optimum Balance) ระหว่างกิจการด้านการปรับตัว (Adaptation) และการรักษาสภาพ (Maintenance) ดังนั้น กิจกรรมขององค์การซึ่งเป็น

เครื่องตัดสินการปฏิบัติขององค์การว่ามีประสิทธิผลเพียงใดหรือไม่จึงประกอบไปด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ

1. การได้มาซึ่งทรัพยากร (Acquiring resources)
2. การใช้ตัวป้อน (Input) อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับผลผลิต
3. การผลิตผลผลิตในรูปบริการหรือสินค้า
4. การปฏิบัติงานด้านเทคนิค (Technical) และด้านการบริหาร (Administrative) อย่างมีเหตุผล
5. การลงทุนในองค์การ (Investing in organization)
6. การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของพฤติกรรม (Conforming to codes of behavior)
7. การสนองตอบความสนใจที่แตกต่างกันของบุคคลและกลุ่ม

กิจกรรมเหล่านี้แต่ละกิจกรรมมุ่งไปสู่การรักษาไว้ซึ่งปัจจัยในวงจรของตัวป้อน กระบวนการ ผลผลิต (Input-process-output-cycle) และปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อม จึงสามารถวิเคราะห์รายละเอียดเพิ่มเติมบนพื้นฐานของทฤษฎีระบบได้ดังนี้

1. การได้มาซึ่งทรัพยากร เป็นขั้นแรกของวงจรซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านตัวป้อนซึ่ง กรอส (Gross) ระบุว่าประกอบไปด้วยทรัพยากรหลักคือคน เงิน และเครื่องจักร สำหรับเงินนั้นเป็นปัจจัยที่ถูกใช้ไปในการซื้อวัตถุดิบเพื่อแปรสภาพให้เป็นผลผลิต แต่เนื่องจากเงินเป็นทรัพยากรที่กว้างขวางสามารถใช้ซื้อหาหรือได้มาซึ่งคนและเครื่องจักร จึงควรพิจารณาวัตถุดิบแยกออกไปจากตัวเงินกิจกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรเหล่านี้กระทำผ่านหน่วยงาน ซึ่งมีความชำนาญเฉพาะ (Specialized) ในด้านการเงิน การจัดหา และการเจ้าหน้าที่

2. การใช้ตัวป้อนอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับผลผลิต กิจกรรมนี้เป็นหัวใจของปัจจัยด้านกระบวนการ (Process Element) ถ้ามองค์การในแง่ของทฤษฎีระบบ กล่าวคือ ตัวป้อน (Input) จะต้องถูกผสมผสานเข้าด้วยกันในทางที่จะให้ได้มาซึ่งผลผลิตอย่างมากที่สุด (Maximum Output) โดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

3. การผลิตผลผลิตในรูปบริการหรือสินค้า หมายถึง กิจกรรมในด้านการผลิตผล ผลิตในทฤษฎีระบบซึ่งประกอบไปด้วยแง่ต่างๆ คือ การกำหนดประเภทของผลผลิตที่เหมาะสมการรักษาปริมาณ การรักษาคุณภาพ และการกำหนดระยะเวลา (Scheduling) ในการไหลของผลผลิต (Product flow) ซึ่งแต่ละแง่สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายในการทำงานขององค์การนั่นเอง

4. การปฏิบัติงานด้านเทคนิคและด้านบริหารอย่างมีเหตุผล เครื่องทดสอบความมีเหตุผลคือหนทางที่ดีที่สุดถูกเลือกใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ในแง่ของทฤษฎีระบบ กิจกรรมนี้

ครอบคลุมในทุกส่วนประกอบของระบบรวมทั้งการปรับระบบให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมนอกระบบด้วยกิจกรรมนี้รวมถึงการค้นคว้าวิจัยตลอดจนความพยายามในการกระจายอำนาจมากขึ้นในทางบริหารซึ่งถือว่าเป็นเทคนิคการบริหารที่มีเหตุผลในการกระตุ้นประสิทธิภาพมากขึ้นในการได้มาซึ่งทรัพยากรและการผลิต

5. การลงทุนให้กับองค์การ กิจกรรมนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่าองค์การจะต้องจัดสรรทรัพยากรจากการผลิตปัจจุบันและลงทุนในการสร้างสมรรถนะในอนาคต วัตถุประสงค์ของการลงทุนดังกล่าวรวมถึง การขยาย (Expansion) การสับเปลี่ยน (Replacement) การอนุรักษ์ (Conservation) การพัฒนา (Development) ทรัพย์สิน (Assets) การตัดสินใจด้านการลงทุนจะต้องเกิดขึ้นเกี่ยวกับเครื่องจักร ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรด้านคน โดยโครงการฝึกอบรม นอกจากนี้กิจกรรมที่มุ่งไปในทางการพัฒนาและสนับสนุนจากภายนอกองค์การ เพื่อปรับระบบองค์การให้เข้ากันได้เป็นการลงทุนอย่างหนึ่งเช่นกัน เช่น การได้มาซึ่งการสนับสนุนจากนักการเมืองเป็นอีกแง่หนึ่งของกิจกรรมด้านการลงทุน

6. การสนองตอบความสนใจที่แตกต่างกันของบุคคลและกลุ่ม กิจกรรมนี้สะท้อนให้เห็นถึงทฤษฎีระบบโดยตรงโดยยอมรับว่ามีกลุ่ม (Interest groups) 3 กลุ่มสนใจด้วยกันในองค์การคือ กลุ่มพนักงาน กลุ่มลูกค้า และกลุ่มผู้ลงทุน ความสนใจของพนักงานได้รับการสนองตอบจากความมากน้อยของความพึงพอใจต่อสิ่งที่ตนได้รับในการแลกเปลี่ยนกับแรงงานที่ตนลงไป ส่วนความสนใจของลูกค้าหรือผู้รับบริการได้รับการสนองตอบจากความมากน้อยของความสมหวังจากการคาดหวังด้านคุณภาพและราคาที่องค์การจัดให้ ความสนใจของผู้ลงทุนก็ได้รับการสนองตอบเมื่อผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on investment) มากพอที่จะทำให้แน่ใจได้ว่าจะคงลงทุนต่อไปกับองค์การ ส่วนกลุ่มสนใจอื่นรวมถึงเจ้าหนาที่ของรัฐ ผู้ส่ง (Suppliers) และชุมชนส่วนรวม ดังนั้น กิจกรรมนี้จึงสัมพันธ์กับส่วนประกอบทั้ง 3 ของระบบคือตัวป้อน - กระบวนการ และผลผลิต รวมทั้งสัมพันธ์กันกับการปรับตัวของระบบเข้ากับสภาพแวดล้อมด้วย

7. การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของพฤติกรรม เค้าโครงของความเป็นระบบเป็นความต่อเนื่อง (Connectedness) กันขององค์การกับสภาพแวดล้อมภายนอก ความเกี่ยวเนื่องดังกล่าวเรียกร้องให้องค์การไม่เพียงแต่ทำประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพต่อสภาพแวดล้อมแต่การกระทำดังกล่าวต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมายระเบียบข้อบังคับ ศีลธรรม ข้อห้ามและข้อกำหนดของจริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ หลักเกณฑ์ (Codes) เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความหมายของสภาพ แวดล้อมต่อพฤติกรรมที่ "ถูกต้อง" และ "ผิด" โดยองค์การจะต้องใช้พฤติกรรมที่ถูกต้องในการเสาะแสวงหาทรัพยากร ใช้ตัวป้อนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลิตผลผลิต และลงทุนในทรัพย์สิน

เค้าโครงของทฤษฎีระบบระบุถึงกิจกรรมขององค์การเหล่านี้ซึ่งเป็นเครื่องตัดสินระดับของความมีประสิทธิผล โดยเน้นว่าประสิทธิผลขององค์การขึ้นอยู่กับความมากน้อยของกิจกรรมซึ่งองค์การสามารถรักษาความสมดุล กล่าวคือบรรลุถึงความสัมพันธ์ที่ดีที่สุดระหว่างกิจกรรมที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ประสิทธิผลจึงประกอบไปด้วยกิจกรรมจำนวนหนึ่งซึ่งแต่ละกิจกรรมสัมพันธ์กันกับวงจรของตัวป้อนกระบวนการ - ผลผลิต และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทฤษฎีระบบยังเหมาะสำหรับใช้ประเมินประสิทธิผลของหน่วยย่อยขององค์การ อีกด้วย เช่น สามารถประเมินประสิทธิผลของหน่วยงานบริหารงานบุคคล หรือหน่วยวิศวกรรม หน่วยงานวิจัยและพัฒนา เป็นต้น ขององค์การในแง่ของความเป็นระบบของแต่ละหน่วยซึ่งมีตัวป้อนกระบวนการและผลผลิตของตัวเอง ตลอดจนกิจกรรมด้านการปรับตัวให้ดีที่สุดเพื่อประสิทธิผลขององค์การทั้งหมด (ภรณี มหานนท์, 2529 : 57-64)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจการนักเรียน

3.1 ความหมายของการจัดกิจการนักเรียน

ดำรง ประเสริฐกุล (2542 : 3) กล่าวว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในกิจกรรมต่างๆ นอกห้องเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่จะต้องจัดให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

เชาว์ มณีวงษ์ (ม.ป.ป. : 13) กล่าวถึง ความหมายของงานกิจการนักเรียน ไว้ว่า งาน กิจการนักเรียน หมายถึง งานที่เกี่ยวกับนักเรียนนอกเหนือจากการเรียนการสอนปกติ ในชั้นเรียน เช่น กิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น การปกครองดูแลนักเรียน การรับนักเรียน งานแนะนำงาน สุขภาพอนามัย งานส่งเสริมวิชาการ เป็นต้น

สัมฤทธิ์ ไทยโพธิ์ศรี (2539 : 14) กล่าวถึง งานกิจการนักเรียนไว้ว่า งานกิจการนักเรียน หมายถึง การจัดสวัสดิการ การให้บริการและการควบคุมดูแล ซึ่งสถาบันการศึกษาจัดขึ้นเพื่อ นักเรียน โดยคำนึงถึงหลักวิชาการว่าด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีชีวิตในสถาบันและในสังคมได้อย่างมีความสุข

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542 : 147 - 149) กล่าวถึง งานกิจการนักเรียนนักศึกษาไว้ว่า งานกิจการนักเรียนนักศึกษา หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่สถานศึกษาได้จัดไว้เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งวิชาการ วิชาชีพ มีความสามารถทางสติปัญญา ทักษะทางสังคม อารมณ์มั่นคง สุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ งานกิจการนักเรียนนักศึกษาเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมเติมเต็มให้กับนักเรียนนักศึกษา มีความสมบูรณ์นอกเหนือจากที่ได้รับตามหลักสูตรการเรียนการสอนที่ทางสถานศึกษาได้จัดขึ้น

อดิศักดิ์ สามงามแสน (2544 : 10) กล่าวถึง งานกิจการนักเรียน ไว้ว่างานกิจการนักเรียน หมายถึง งานที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน ตั้งแต่เข้าเรียน จนถึงหลังจบการศึกษาไปแล้ว ไม่รวมถึงการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนปกติ มุ่งเสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้มีบุคลิกภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความสามารถตามศักยภาพของแต่ละคน เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพและดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปว่า งานกิจการนักเรียน หมายถึง งานที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนนอกจากการเรียน การสอนตามปกติในชั้นเรียน โดยเริ่มตั้งแต่เข้าเรียนจนถึงจบการศึกษาไปแล้ว เป็นกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้มีบุคลิกภาพ คุณธรรมจริยธรรม ให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งวิชาการ และความสามารถทางสติปัญญา มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

3.2 ความสำคัญของงานกิจการนักเรียน

สัมฤทธิ์ ไทยโพธิ์ศรี (2539 : 17) กล่าวถึง ความสำคัญของงานกิจการนักเรียนว่ามีความสำคัญเป็นเรื่องที่บริการแก่นักเรียนโดยตรง มุ่งส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพในทุกด้าน สร้างกิจนิสัยที่ดีงามให้นักเรียน ส่วนการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ เพิ่มให้นักเรียน ได้สามารถพัฒนาตนเองโดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ เช่น ชมรมต่างๆ กับอีกลักษณะคือ ทางสถาบันเป็นฝ่ายดำเนินการ ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงได้วางระเบียบกำหนดให้นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมจึงจะจบหลักสูตร เพราะว่ากิจกรรมนักเรียนเป็นงานที่ส่งเสริมความสนใจ ความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล เป็นการให้นักเรียนได้ค้นพบความสามารถของตนเองอย่างหนึ่งและประการสำคัญคือ เป็นการฝึกการทำงานร่วมกัน มีการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และฝึกเรื่องความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542 : 147) กล่าวถึง ความสำคัญของงานกิจการนักเรียน นักศึกษา ไว้ว่างานกิจการนักเรียน นักศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โรงเรียนจะต้องดำเนินงานตั้งแต่นักเรียน นักศึกษาเข้ามาเรียน มุ่งสร้างให้นักเรียน นักศึกษามีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้น ความสำคัญของงานกิจการนักเรียน นักศึกษาจึงต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. ความต้องการให้สังคมมีหลายอย่าง สถานศึกษาเป็นระบบย่อยของสังคมต้องมีบทบาทที่จะช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่นักเรียนเหล่านั้นอยู่ในสถานศึกษา

2. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามและพัฒนาการให้ทุกด้าน ทั้งทางกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ การศึกษานอกหลักสูตรหรือเสริมหลักสูตรเป็นส่วนที่จะเติมเต็มช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งทางกาย สังคมและอารมณ์ ซึ่งนับได้ว่าการศึกษานอกหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานกิจการและมีความสำคัญต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก

3. การศึกษาในหลักสูตรเป็นส่วนนำไปสู่อาชีพหลัก กิจกรรมนักเรียนหลายๆ อย่างช่วยเสริมความสนใจงานอดิเรกซึ่งเป็นอาชีพรอง ทำให้เราอยู่ได้อย่างมีความสุขเมื่อมีงานอดิเรก

4. นักเรียนจะต้องมีพลังทั้งด้านความคิดและพลังทางกายควบคู่กันไป งานกิจการนักเรียนมีส่วนช่วยให้นักเรียนกล้าแสดงออกในด้านการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ตนเองสนใจ

5. การที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น ยังมีส่วนช่วยสร้างความรู้สึกถึงการเป็นหมู่คณะพวกเดียวกันและความเป็นเจ้าของร่วมกัน ช่วยทำให้นักเรียนเกิดความรักใคร่ผูกพันกับชื่อเสียงและสถานศึกษา

ประดิษฐ์ ฮวบเจริญ และคณะ (ม.ป.ป. : 177) กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารกิจการนักเรียนไว้ดังนี้ การบริหารกิจการนักเรียน เป็นงานสำคัญอย่างยิ่งด้านหนึ่งของผู้บริหารการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูใหญ่มีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องดำเนินงานทุกอย่างภายในโรงเรียนเพื่อให้งานกิจการนักเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการที่ว่าโรงเรียนควรพยายามให้เด็กที่อยู่ในวัยเรียนได้มีโอกาสมาเป็นนักเรียนอย่างเสมอภาคยุติธรรม เพราะว่าการศึกษาช่วยทำให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองดีของชาติ ช่วยให้บุคคลมีความรู้และฉลาดมีไหวพริบ รู้จักแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสังคม ช่วยพัฒนาบุคคลให้รู้จักใช้ความสามารถของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ การศึกษายังช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญพัฒนาในทุกๆ ด้าน คือ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ การเกษตร และการสาธารณสุข ความปลอดภัย และเอกราชของชาติ

กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2533 : 5 อ้างถึงใน สุทธิชัย อัมโรสถ, 2551 : 6) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับงานกิจการนักเรียนว่างานกิจการนักเรียนช่วยพัฒนาเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เป็นพลเมืองดีที่มีวินัยในตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต เชื่อมั่นในตนเอง เสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พูดเป็น ฟังเป็น คิดเป็น ทำเป็น มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ยกย่องผู้อื่น อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี เป็นผู้นำดี เป็นผู้ตามดี และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมแวดล้อมได้ดี

สรุปความสำคัญของงานกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ให้นักเรียนได้รู้จักการอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อรู้จักปกครองตนเองตามแบบประชาธิปไตย และยังช่วยให้ครูในสถานศึกษารู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลในการจัดกิจกรรมตามความสนใจและความถนัดของแต่ละคน

3.3 จุดมุ่งหมายของงานกิจการนักเรียน

กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2533 :13) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของงานกิจการนักเรียนไว้ว่างานกิจการนักเรียนมุ่งหมายที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนในเรื่องต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อช่วยให้เด็กได้สำรวจตัวเอง เข้าใจตัวเอง ในด้านความสนใจ ความต้องการ ความถนัด และความสามารถ

2. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักเด็กเป็นรายบุคคลที่จะส่งเสริมความสนใจ ความถนัดและความสามารถของนักเรียนแต่ละคนได้ถูกต้องเหมาะสม

3. เพื่อช่วยให้เด็กได้เพิ่มพูนประสบการณ์และทักษะด้านต่างๆ อย่างครบถ้วน

4. เพื่อช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพและพัฒนาการของเด็กอย่างเต็มศักยภาพ

5. เพื่อช่วยให้เด็กมีประสบความสำเร็จในงานของตนอย่างภาคภูมิใจและมีความสุข

6. เพื่อส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีแก่เด็ก มีศีลธรรมจรรยาในการอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่น

7. เพื่อส่งเสริมการปกครองตนเองตามแนวทางประชาธิปไตย

8. เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสศึกษาเล่าเรียน และได้รับประโยชน์สูงสุดอย่างเท่าเทียมกัน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542 : 148) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของงานกิจการนักเรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการในสถานศึกษาจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาเพื่อจะได้ช่วยพัฒนาทางด้านสติปัญญา เพื่อความสำเร็จและก้าวหน้าทางวิชาการ

2. เพื่อจัดให้บริการต่างๆ ที่จะช่วยให้นักศึกษาแต่ละคนได้พัฒนาตนเอง และช่วยให้ เข้าใจความมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตในสถานศึกษา

3. เพื่อเปิดโอกาสให้ใช้ชีวิตแบบประชาธิปไตยในรูปแบบของสภานักเรียน องค์การ นักเรียน รวมทั้งรูปแบบของกิจกรรมนักศึกษาอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักใช้สิทธิและความ รับผิดชอบ รวมทั้งการเรียนรู้วิธีการทำงานกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

4. เพื่อเปิดโอกาสให้คณาจารย์ นักเรียนได้มีโอกาสติดต่อพบปะซึ่งกันและกันนอกห้องเรียนที่งานกิจการนักเรียนจะเป็นตัวกลางช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจวิธีการแก้ไขปัญหาชีวิต

5. เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้รับความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน ทั้งนี้ โดยการให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินในกรณีที่จำเป็น เช่น การให้ทุน การให้เงินยืม การจัดหางานให้ทำ เป็นต้น

6. เพื่อช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้พัฒนาความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตัวเองให้สูงขึ้น

7. เพื่ออธิบายถึงจุดมุ่งหมาย นโยบาย กฎระเบียบและการบริหารงานของสถานศึกษาแก่นักเรียนและบุคคลทั่วไป

8. เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศให้ผู้เกี่ยวข้องกับงานกิจการนักเรียนมีขวัญในการปฏิบัติงานสูงขึ้น และมีความรักใคร่ผูกพันกับสถานศึกษา

สรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายของกิจการนักเรียนเป็นการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนโดยจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ขึ้นภายในโรงเรียนหรือสถานศึกษา เพื่อช่วยให้เด็กได้เพิ่มพูนประสบการณ์และทักษะด้านต่างๆ อย่างครบถ้วน ช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำการทำงานร่วมกับคนอื่น ส่งเสริมพลานามัย นันทนาการ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาบุคลิกภาพการสร้างประสบการณ์ในการทำงานกิจกรรมต่างๆ นอกห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษา มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา ร่ายกาย และจิตใจ ซึ่งจะเป็นผู้พัฒนาประเทศชาติต่อไป

3.4 ประโยชน์ของงานกิจการนักเรียน

งานกิจการนักเรียนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ตั้งแต่นักเรียนเข้ามาอยู่ในโรงเรียนประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนจากกิจการนักเรียนมีดังนี้

เสริมวิทย์ ศุภเมธี (2531 : 11 อ้างถึงใน เด่น พึ่งสุรินทร์, 2548 : 22) กล่าวถึงประโยชน์ของงานกิจการนักเรียนไว้ว่างานกิจการนักเรียนเป็นการให้บริการด้านกิจการนักเรียนจึงเกิดประโยชน์ ดังนี้ ทำให้นักเรียนได้เพิ่มประสบการณ์ฝึกทักษะ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง อันเป็นการสอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่า “ การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ” ช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพ ประชาธิปไตยอันสง่างาม เพราะงานกิจกรรมเป็นงานที่ดำเนินงานโดยนักเรียน เพื่อนักเรียน และเป็นของนักเรียน ครูเป็นเพียงผู้แนะนำเท่านั้น ฝึกการปกครองตนเอง ฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม ฝึกการทำงานเป็นทีม ให้รู้จักแสดงความคิดเห็น และมีความรับผิดชอบ ทำให้นักเรียนได้ใช้ความคิด และนำความคิดมาสร้างสรรค์งานที่แปลกๆ ใหม่ๆ ออกมา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542 : 149) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากงานกิจการ นักเรียนนักศึกษา ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมความถนัด ความสนใจ ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

2. ช่วยแก้ไขปัญหานักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียน

3. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน

4. ช่วยสุขภาพกาย และสุขภาพจิตของนักเรียน

5. ช่วยส่งเสริมระเบียบวินัยในการควบคุมตนเอง

6. ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นบุคคลที่มีประโยชน์และเป็นพลเมืองดี มีวัฒนธรรมอันดีงาม

7. ส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพนักศึกษา ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้เทคนิคในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

8. กิจกรรมต่างๆ ช่วยให้นักเรียนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยใช้งานกิจกรรมนักเรียนเป็นสื่อกลางทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานต่างๆ

สรุป ประโยชน์ของงานกิจการนักเรียน คือ ทำให้นักเรียนได้เพิ่มประสบการณ์ ฝึกทักษะ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเอง ว่าตนเองมีความรู้ความสนใจความถนัดทางด้านใด และได้นำเอาสิ่งเหล่านั้นมาใช้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ส่งเสริมระเบียบวินัยในการควบคุมตนเอง ช่วยให้นักเรียนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3.5 ขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534 : 33) ได้ให้ขอบข่ายการบริหารงานกิจการนักเรียนได้ดังนี้

1. การสำรวจนักเรียนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับที่เรียกว่า สำมะโนนักเรียน
2. การรับนักเรียนเข้าเรียน
3. การลงทะเบียนเรียน
4. การแบ่งชั้นเรียน
5. การปฐมนิเทศ
6. การจัดให้ทุนการศึกษา
7. การจัดกิจกรรมนักเรียนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร
8. การจัดบริการและสวัสดิการต่างๆ
   - 8.1 บริการเรื่องอาหารกลางวัน
   - 8.2 บริการสุขภาพอนามัย
   - 8.3 บริการหอพัก
   - 8.4 การบริการให้คำปรึกษาหรือแนะแนว
   - 8.5 การบริการให้งานทำเพื่อหารายได้พิเศษ
   - 8.6 บริการสอนเสริม

9. การรักษาวินัยและความประพฤติของนักเรียน

10. การทำระเบียนสะสมเก็บหลักฐานและประวัตินักเรียน

11. การวิจัยประเมินผลและติดตามผลเมื่อนักเรียนสำเร็จแล้ว

ธีรวุฒิ ประทุมนพรัตน์ (2534 : 5) ได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียนที่สอดคล้องกับการบริหารโรงเรียนระดับต่างๆ ของไทยไว้ ดังนี้ คือ

1. การรับนักเรียนและการทำทะเบียนนักเรียน

2. การควบคุมความประพฤติและระเบียบวินัยนักเรียน

3. การจัดกิจกรรมนักเรียน

4. การจัดบริการแนะแนวนักเรียน

5. การจัดบริการอาหารกลางวัน

6. การจัดบริการห้องสมุดโรงเรียน

7. การจัดบริการสุขภาพอนามัยนักเรียน

ทริป (Tripp, 1970 : 74 -76 อ้างถึงใน ใจจริง บุญเรืองรอด, 2540 : 20) ให้ขอบข่ายงานกิจการนักเรียนไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบริการ ประกอบด้วย บริการด้านแนะแนว ด้านสุขภาพอนามัย ด้านทุนการศึกษา ด้านอาหาร เป็นต้น

2. ด้านการควบคุม ประกอบด้วย การรับเด็กเข้าเรียน งานทะเบียนต่างๆ งานหอพัก และงานวิจัย

3. ด้านกิจกรรมร่วมหลักสูตร ประกอบด้วย งานสภานักเรียน กิจกรรมกีฬา กิจกรรมด้านสังคมวัฒนธรรม กิจกรรมสัมพันธ์ชุมชนและอื่นๆ

4. ด้านการสอน ประกอบด้วย การจัดรายการปฐมนิเทศ การสอนซ่อมเสริม และการสอนพิเศษต่างๆ

ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2540 : 3) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียนที่สำคัญคือ การรับนักเรียน การจัดกลุ่มนักเรียน การรักษาวินัย การจัดบริการและสวัสดิการ และการจัดกิจกรรมนักเรียน

กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2533 : 7) ได้กล่าวถึงงานกิจการนักเรียนไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. การดำเนินการด้านทะเบียน และระเบียนวินัยนักเรียน

2. บริการด้านสุขภาพ

3. บริการสอนซ่อมเสริม

4. กิจการด้านเสริมหลักสูตร

5. บริการแนะแนว

สรุปได้ว่า ขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วยการรับและลงทะเบียนนักเรียน การปฐมนิเทศ การรักษาวินัยของนักเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียน การจัดบริการและสวัสดิการต่างๆ การรักษาระเบียบวินัย การทำระเบียนสะสม และการติดตามผลนักเรียนที่จบการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. ความหมายของคุณลักษณะ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับคุณลักษณะ พบว่า มีการกล่าวถึงคำว่า คุณลักษณะในหลายแนวทาง ดังต่อไปนี้ คือ

อุมาพร บุญญาวิโรจน์ (2538 : 8) อธิบายคุณลักษณะว่า ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Characteristics มีความหมายตามประมวลศัพท์บัญญัติของกรมวิชาการว่า หมายถึง "ลักษณะ" ทางศักยภาพความรู้ หรือทักษะสำคัญซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ดีเด่นของบุคคล

พรพรรณ สุทธานนท์ (2538 : 14) อธิบายคุณลักษณะว่า หมายถึง แบบอย่างพฤติกรรมหรือสิ่งที่ปรากฏให้เห็นและชี้หรือแสดงถึงความดี หรือลักษณะประจำของบุคคล

กวี วงศ์พุฒ (2539 : 32) ให้ความหมายคุณลักษณะว่า เป็นการแสดงการกระทำตามคุณสมบัติของตนเองออกมาให้เห็น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า คุณลักษณะ หมายถึง สิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือพฤติกรรมที่ปรากฏให้เห็น หรือลักษณะประจำของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นการแสดงออกที่สามารถสังเกตและเห็นได้ ดังนั้น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน จึงหมายถึง ความต้องการที่จะให้เกิดพฤติกรรมหรือลักษณะประจำที่ดีของเด็กในสังคมไทย

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะ

หน่วยงานหรือนักวิชาการต่างๆ ได้ศึกษาและให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยไว้หลายประการ ดังนี้

กรมวิชาการ (2545 : 4) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม โดยกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่มุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทย

2. มีความสุขและบุคลิกภาพดี มีสุนทรียภาพ

3. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา มีความเป็นผู้นำ และมีวิสัยทัศน์

4. มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีความพร้อมที่จะร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม และสามารถแข่งขันอย่างสันติในสังคมโลก

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546 : 52) ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. มีระเบียบวินัย

2. มีความซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม

3. ขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ

4. สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

5. รู้จักคิดริเริ่ม วิจารณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

6. กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

7. มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

8. รู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ

9. มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ

10. มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญ และสามัคคี

สมพงษ์ จิตระดับ (2531 : 29) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1. มีความมั่นใจในตนเองแบบสากล แต่อ่อนน้อมถ่อมตนแบบวัฒนธรรมไทย

2. มีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษ ภาษาคอมพิวเตอร์ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย (Global Literacy)

3. รู้จักสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ จิตสำนึกสาธารณะในการเมืองระบอบประชาธิปไตย

4. ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง การรู้จักพึ่งพาตนเองได้ มีแนวทาง “มัชฌิมาปฏิปทา” เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายตามแนวทางพระพุทธศาสนา

5. การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้มีทักษะการจัดการและการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. การรู้จักคุณค่าของตนเอง ยอมรับในความแตกต่างแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย

7. ตั้งใจทำงานด้วยความอดทน ขยันหมั่นเพียร รู้จักอดออม มัธยัสถ์ การมีวินัยและควบคุมตนเองได้

8. การเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข รู้จักการปรับตัวในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างสมดุล แยบยลและรู้เท่าทัน

9. การมีทักษะชีวิตในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีภูมิต้านทานของจิตใจที่เข้มแข็งจนสามารถปฏิเสธกับภัยอันตรายต่างๆ ที่กระตุ้นยั่วยุให้หลงผิดได้

10. มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย การดำรงรักษา ถักทอสานต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้

มัณฑนา สังขะกฤษณ์ และวราพรรณ น้อยสุวรรณ (2535 : 30) ได้กล่าวถึงลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2537 : 28) ที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนไทยสมัยใหม่ว่า ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ คือ

1. คุณลักษณะด้านปัญญา ได้แก่เป็นผู้รู้จักเหตุผล มีวิจารณญาณในการแยกแยะความผิดชอบชั่วดีคุณและโทษรู้จักสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานความจริง รู้จักแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาดปราศจากอคติ รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและหลากหลาย รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย รู้จักการเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมภายนอกท่ามกลางความสับสนวุ่นวายและสภาพการแข่งขันของสังคมในเศรษฐกิจยุคใหม่

2. คุณลักษณะด้านจิตใจ ได้แก่ การมีความละอายต่อการกระทำผิด ประพฤติปฏิบัติในระบอบของความถูกต้องดีงาม มีสมาธิ และความอดทนหนักแน่น

3. ด้านสังคม ได้แก่ ช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบที่พึงมีต่อผู้อื่น สังคมและมนุษยชาติ แก้ปัญหาโดยสันติวิธี เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักใช้ อนุรักษ์และเสริมสร้างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและมีความพร้อมที่จะร่วมมือสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข

4. คุณลักษณะด้านร่างกาย ได้แก่ รู้จักรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถและทักษะในการประกอบการงานและอาชีพที่สอดคล้องกับสมรรถภาพและศักยภาพของบุคคล

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2541 : 112 - 114) ได้กล่าวถึง ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคตไว้ดังนี้

1. ด้านจิตใจและสังคม มีวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีจริยธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ร่วมในกระบวนการพัฒนา มีความเป็นไทยร่วมอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ด้านสติปัญญา คิดกว้าง คิดไกล ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รักการประดิษฐ์ค้นคว้า รู้เท่าทันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

3. ด้านสุขภาพพลานามัย มีสุขภาพจิตดี เจริญเติบโตสมวัย ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยที่ป้องกันได้ ปราศจากสารพิษและสารเสพติด

4. ด้านการประกอบอาชีพ มีทักษะ คุณธรรม และเจตคติที่ดีต่อการประกอบสัมมาชีพและสามารถสร้างและพัฒนาสัมมาชีพ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2541 : 15) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของคนไทยในอนาคตไว้ว่า คนไทยจะมีพัฒนาการสมวัย มีสุขภาพดี มีสมรรถภาพทางกายสมบูรณ์ มีสุขนิสัยที่ดี เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรู้และทักษะทางเทคนิค สามารถใช้เครื่องมือและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว ที่สำคัญควรต้องมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างผสมผสานในคุณลักษณะต่างขั้วมิติต่างๆ เพื่อหาจุดที่สมดุลระหว่างคุณลักษณะดังต่อไปนี้ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย และสังคมโลกในอนาคต คือ

1. การเป็นผู้นำที่ดีและการเป็นผู้ตามที่ดี
2. การรักธรรมชาติ ศิลปะและการรักวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
3. การมีชีวิตและรู้จักพอและการมีชีวิตแข่งขันกันเพื่อประโยชน์สูงสุด
4. การร่วมมือกันและการแข่งขันกัน
5. ค่านิยมความเสมอภาคและค่านิยมเก็งกำไร มุ่งประโยชน์ตน
6. การเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเห็นคุณค่าวิทยาการสมัยใหม่
7. การอยากเรียนเพื่อรู้และการอยากเรียนเพื่อปริญญา เพื่ออาชีพ
8. การเรียนรู้ลึกซึ้งและการเรียนรู้กว้างขวางหลายสาขา รู้รอบ
9. การหวงแหนวัฒนธรรมไทย และการรับวัฒนธรรมต่างชาติ
10. ความสามารถในการทำงานเป็นทีมและความเป็นปัจเจกชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 20) ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข

และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพจึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเรียน และรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดการสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภคมีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค

7. เข้าในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติและท้องถิ่นมุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึง ลักษณะผู้เรียนที่สถานศึกษาและสังคมควรปลูกฝัง มีดังนี้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 : 12 - 17)

1. ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

1.1 คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี คุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

1.2 คนเก่ง คือ คนที่มี สมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษาศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

1.3 คนมีความสุข คือ คนที่มี สุขภาพ ดีทั้งกายและจิตใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงกับอัตภาพ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546 : 25) ได้ให้แนวคิดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ไว้เป็น 4 มิติ ดังนี้

1. มิติด้านร่างกาย ได้แก่

1.1 พัฒนาการด้านร่างกายเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย

1.2 พัฒนาการด้านสติปัญญาเจริบเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย

1.3 มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงไม่เจ็บป่วยง่าย

2. มิติด้านจิตใจ ได้แก่

2.1 เป็นผู้รู้จักและเข้าใจตนเองเป็นอย่างดี

2.2 เป็นผู้รู้จักและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

2.3 เป็นผู้รู้จักและเข้าใจสถานการณ์สภาพแวดล้อมภายนอกต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

3. มิติด้านความรู้

3.1 รู้อย่างลึกซึ้งถึงแก่นสาระของวิชา

3.2 รู้รอบด้านเชิงสหวิทยาการ

3.3 รู้ไกลไปถึงอนาคต

4. มิติด้านทักษะความสามารถ

4.1 ทักษะด้านการคิด

4.2 ทักษะการสื่อสาร

4.3 ทักษะภาษาต่างประเทศ

4.4 ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

4.5 ทักษะทางสังคม (ทักษะการปรับตัว,ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น)

4.6 ทักษะทางอาชีพ

4.7 ทักษะทางสุนทรียะ

4.8 ทักษะการจัดการ

ชำเลือง วุฒิจันทร์ (2524 : 28 - 31) ได้กล่าวถึง จริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีจุดมุ่งหมายให้เกิดผลแก่ผู้เรียน ดังนี้

1. มีคุณสมบัติที่ต้องการเน้น เช่น ความเสียสละ ความมีวินัยในตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน การรู้จักคิดวิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ฯลฯ

2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น มีสุขนิสัยส่วนตัวและส่วนรวมทั้งทางกายและจิตใจ รู้กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน มีความรู้และทักษะในการหาการใช้และออมทรัพย์ ฯลฯ

3. มีชีวิตที่สงบสุขเช่นรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อมและวิทยาการใหม่ๆ เข้าใจ และศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือและนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ

4. เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน สังคม และชาติ เช่น เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้คุณค่า ชื่นชม และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ ฯลฯ

สุภาพ เครือเนตร (2542 : 21) กล่าวว่า การศึกษาที่จะสามารถพัฒนาชีวิตบุคคลได้สมบูรณ์ขึ้น เป็นบุคคลที่สังคมต้องการ จะต้องใช้เครื่องมือที่เป็นกระบวนการมาพัฒนาหลายๆ ด้าน อย่างน้อย 3 ด้าน 3 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการพัฒนาจิตใจ ตามวิธีการของทางศาสนา จุดประสงค์ที่ต้องการคือเป็นบุคคลที่มีวินัยคุณธรรม สติ สมาธิ ปัญญา

2. กระบวนการศึกษาเล่าเรียนโดย เน้นการศึกษาเล่าเรียนด้วยตนเอง จุดประสงค์ที่ต้องการ คือ เป็นบุคคลที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้เพื่อนำความรู้มาพัฒนาตน

3. กระบวนการการทำงานด้วยการให้ปฏิบัติงานจริงที่เหมาะสมกับวัย จุดประสงค์ที่ต้องการคือ เป็นบุคคลที่มีนิสัยทำงานด้วยใจรัก เพื่อเป็นนักสร้างงาน สร้างผลผลิต ส่งเสริมเศรษฐกิจมั่นคง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 7 - 12) ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เป็นตัวบ่งชี้ในการประเมินเด็กดีมีความสุข โดยได้จัดทำมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ด้านผู้เรียนไว้ 12 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 1 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

ตัวบ่งชี้ที่

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องตนของแต่ละศาสนา

2. ซื่อสัตย์สุจริต และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพสำหรับระดับอาชีวศึกษา

3. มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

4. ประหยัด ใช้สิ่งของและทรัพย์สินอย่างประหยัดและคุ้มค่าทั้งของตนเองและส่วนรวม

มาตรฐานที่ 2 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบบประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้ที่

1. เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และร่วมกิจกรรมของครอบครัว

2. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. มีความรู้และปฏิบัติตนตามกฎหมายไม่เป็นปัญหาของสังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียนและท้องถิ่น

5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มาตรฐานที่ 3 มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ตัวบ่งชี้ที่

1. รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

2. ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

3. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 4 มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้ที่

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูลเปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด

2. สามารถประเมินค่า ความเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดี – ข้อเสีย ความถูก – ผิดระบุเหตุ - ผล ค้นหาคำตอบ เลือกวิธี และมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจอย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม

3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 5 มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ที่

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มวิชา / หมวดวิชาที่สำคัญตามเกณฑ์มาตรฐาน (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ และ คอมพิวเตอร์)

2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารและทักษะการสื่อสารเชิงเทคโนโลยี

3. มีทักษะพื้นฐานการคิดคำนวณ

มาตรฐานที่ 6 มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่

1. มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล

2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุดแหล่งเรียนรู้ สื่อ และเทคโนโลยีต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน

3. สามารถสรุปประเด็นการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้อง

มาตรฐานที่ 8 รู้จักตนเอง พึ่งพาตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่

1. รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเอง และปรับปรุงตนเอง

2. เป็นตัวของตัวเอง มีความสนใจกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติแก่ผู้อื่น

3. รู้กาลเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย

4. สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทางตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเองได้

มาตรฐานที่ 9 มีทักษะในการทำงาน รักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ตัวบ่งชี้ที่

1. สามารถวางแผนงาน ปฏิบัติงานตามแผน และบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุขและภูมิใจในผลงานของตน

3. มีความสามารถในการจัดการ และทำงานเป็นกลุ่มได้

4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่

1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน

2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน

3. ร่าเริง แจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อน และบุคคลทั่วไป

4. รู้จักดูแลสุขภาพ และป้องกันตนเองจากอุบัติภัย

มาตรฐานที่ 11 ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา

ตัวบ่งชี้ที่

1. มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา

2. ไม่เสพติดสิ่งเสพติดและปลอดจากสิ่งมอมเมา

3. ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา

มาตาฐานที่ 12 มีสุนทรีภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ กีฬา

ตัวบ่งชี้ที่

1. ร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์และกีฬา

2. มีความชื่นชมในด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์และกีฬา

จากการศึกษาวิเคราะห์ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ได้ 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านลักษณะนิสัยและความประพฤติ 2) ด้านสุขภาพ 3) ด้านความรู้ความสามารถ 4) ด้านทักษะการประกอบอาชีพ 5) ด้านเทคโนโลยี 6) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและการมีส่วนร่วม 7) ด้านความเป็นไทย ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ยึดองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน เป็นแนวทางในการศึกษารายละเอียด ดังนี้

1. ลักษณะนิสัยและความประพฤติ หมายถึง พฤติกรรมที่ปฏิบัติจนเป็นนิสัยประจำตัวในชีวิตประจำวัน พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

1.1 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

1.2 มีความรับผิดชอบ

1.3 มีวินัยในตนเอง

1.4 กล้าคิด กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง

1.5 อดทน

1.6 ขยันหมั่นเพียร

1.7 มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน

1.8 กล้าเผชิญปัญหา

1.9 มีน้ำใจโอบอ้อมอารี

1.10 มีมารยาทดี

1.11 ตรงต่อเวลา

1.12 มีมนุษย์สัมพันธ์

1.13 ประหยัด

1.14 เชื่อมั่นในตนเอง

1.15 มีวิจารณญาณในการตัดสินใจ

1.16 พูดจาไพเราะ

1.17 ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

1.18 เชื่อฟังพ่อ แม่ ครู อาจารย์

1.19 สู้งาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1.20 รู้จักปรับปรุงตนเอง

1.21 มีความกระตือรือร้น

1.22 ช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่

1.23 เป็นผู้นำที่ดี

1.24 ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

2. สุขภาพ หมายถึง พัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ รวมถึงพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

2.1 สุขภาพร่างกายแข็งแรง

2.2 ไม่ติดยาเสพติด

2.3 น้ำหนักส่วนสูงได้มาตรฐาน

2.4 บุคลิกภาพดี

2.5 มีความรู้เรื่องการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์

2.6 ไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ

2.7 รักความสะอาด

2.8 รู้จักวิธีดูแลตนเองด้านความปลอดภัย

3. ความรู้ ความสามารถ หมายถึง การรับรู้จนเกิดความเข้าใจ และทักษะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย

3.1 มีความรู้ด้านเทคโนโลยี

3.2 คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

3.3 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3.4 สามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร

3.5 สามารถบูรณาการความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.6 สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ได้

3.7 สามารถเล่นกีฬาที่ตนเองชอบได้

3.8 ดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

3.9 มีความรู้รอบตัว

3.10 มีความเป็นเลิศทางวิชาการ

4. ทักษะการประกอบอาชีพ หมายถึง การมีความรู้ในอาชีพต่างๆ ที่สามารถทำให้เกิดรายได้ในการเลี้ยงชีพได้ ประกอบด้วย

4.1 ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการพัฒนาอาชีพ

4.2 มีจิตสำนึกไม่ยึดถือต่ออาชีพที่คิดว่าโก้หรู ร่ำรวย

4.3 รู้จักอาชีพที่หลากหลาย

4.4 มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม

5. เทคโนโลยี หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารและใช้คอมพิวเตอร์ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

5.1 นำเทคโนโลยีมาใช้ในการหาความรู้ และแสวงหาความรู้ได้

5.2 ใช้เทคโนโลยีในทางที่ถูกต้องสร้างสรรค์

5.3 ใช้คอมพิวเตอร์อย่างมีประสิทธิภาพ

5.4 ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

5.5 ใช้อินเตอร์เน็ตได้

5.6 เรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

5.7 นำเทคโนโลยีมาพัฒนาตนเองได้

6. ความรับผิดชอบต่อสังคมและการมีส่วนร่วม หมายถึง การไม่ยึดเอาประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก แต่ตระหนักถึงประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวมด้วย รวมถึงการมีความพร้อมและเต็มใจที่จะเสียสละเวลาและผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม ประกอบด้วย

6.1 ช่วยเหลือชุมชน

6.2 ทำตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

6.3 ดูแลรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม

6.4 มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและท้องถิ่น

6.5 มีจิตสำนึกในการช่วยเหลือชุมชน

6.6 อนุรักษ์และใช้สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6.7 ไม่สร้างปัญหาและเป็นภาระสังคม

6.8 นำความรู้ไปพัฒนาตนเอง

6.9 มีความภูมิใจในสังคมที่ตนอาศัยอยู่

7. ความเป็นไทย หมายถึง การมีความตระหนักและความภูมิใจในความเป็นไทย การมีความรู้ ความเข้าใจ ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าเอกลักษณ์ที่ดีของไทย ประกอบด้วย

7.1 ใช้ภาษาไทยถูกต้อง

7.2 สืบสานและถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย

7.3 อนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม

7.4 มีมารยาทตามขนบธรรมเนียมไทย

7.5 รู้จักใช้ หวงแหน และส่งเสริมภูมิปัญญาไทย

7.6 อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

7.7 รักภาษาไทย

7.8 มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีไทย

7.9 ภูมิใจในความเป็นไทย

บริบทของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จังหวัดเพชรบุรี

ประวัติการจัดตั้งสำนักงาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศ ณ วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เรื่อง การกำหนดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาโดยให้เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ประกอบด้วยท้องที่ จังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร ให้สำนักงานงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง เพชรบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 10 รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับชั้น

มัธยมศึกษาที่เปิดสอนทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ที่มีสถานศึกษาตั้งใน จังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม รวมทั้งสิ้น 60 โรง ดังนี้

จังหวัดเพชรบุรี	จำนวน	22 โรง
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	จำนวน	18 โรง
จังหวัดสมุทรสงคราม	จำนวน	9 โรง
จังหวัดสมุทรสาคร	จำนวน	11 โรง
รวมจำนวน	**จำนวน**	**60 โรง**

วิสัยทัศน์/เป้าหมาย/พันธกิจ

วิสัยทัศน์

เป็นองค์กรสมรรถนะสูงในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการมัธยมศึกษาสู่มาตรฐานระดับสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย ความภูมิใจในท้องถิ่นและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

1. ส่งเสริมให้ประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาได้มีโอกาสเข้าเรียนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

2. ส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรกระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้การวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาชาติและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ส่งเสริมการกระจายอำนาจให้กับสถานศึกษาและมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและองค์กรเครือข่ายทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

4. พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลโดยใช้ระบบคุณธรรม (Merit System) เพื่อส่งเสริมให้ได้คนดี คนเก่งมาเป็นครู พัฒนาและธำรงรักษาคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้เกิดศักยภาพและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง

5. วิจัยและส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พัฒนากำลังคน พัฒนาระบบงานและพัฒนาเทคโนโลยี

6. พัฒนาและส่งเสริมการศึกษา ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information and Communication Technology : ICT) และระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information System : MIS) เพื่อการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้

7. นิเทศและส่งเสริมการนิเทศทั้งการนิเทศโดยศึกษานิเทศก์มืออาชีพ เครือข่ายนิเทศการนิเทศทางไกล และการนิเทศภายใน

8. ส่งเสริมให้สถานศึกษาที่มีความพร้อมรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล (World Class Standard Education) และให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนที่ยังขาดความพร้อมให้สามารถพัฒนายกระดับคุณภาพสู่มาตรฐานทัดเทียมกับโรงเรียนมาตรฐานสากล

ค่านิยม

สพม.10 ได้กำหนดค่านิยมขององค์กรที่จะเป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ โดยใช้พยัญชนะตัวหน้าของจังหวัดในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ ได้แก่ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงครามและสมุทรสาคร มากำหนดเป็นค่านิยมขององค์กร คือ ความเพียรพยายาม การใช้ปัญญา ความสามัคคี และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เรียกโดยย่อว่า "พ ป ส ส"

ภาพที่ 2.3 การจัดองค์กรการบริหารสถานศึกษา

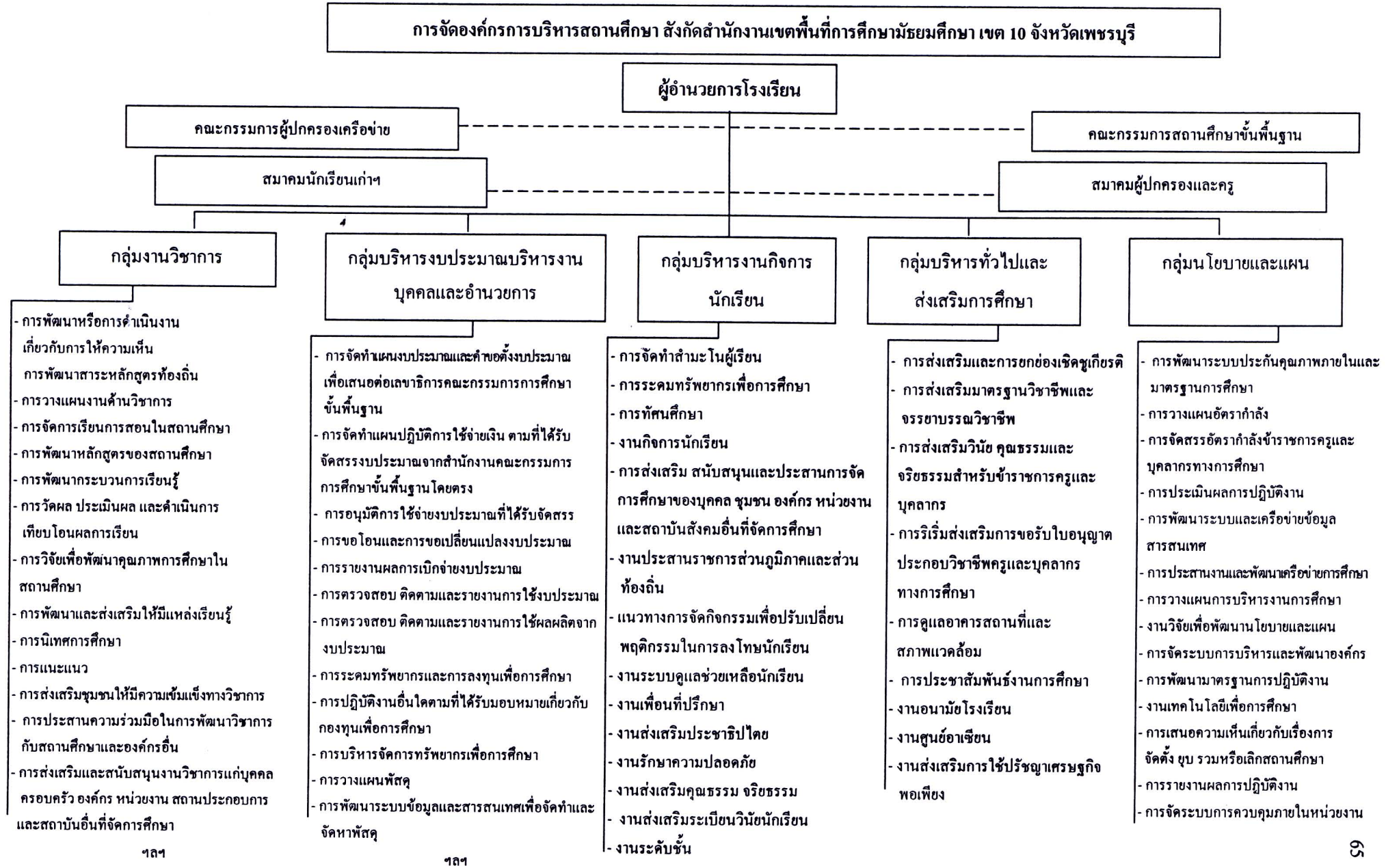

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมตต์ เมตต์การุณ์จิต (2541 : 67) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เรื่องที่คณะกรรมการมีส่วนร่วม คือ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงาน และการประเมิน ปรากฏว่าเรื่องการประสานงานคณะกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมมาก ส่วนเรื่องอื่น มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งเสริมในการมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษาในเรื่องเวลาที่อาศัยในชุมชน การมีถิ่นกำเนิด หรือที่พักอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การเป็นศิษย์เก่า การมีบุตรหลานเรียนอยู่ในสถานศึกษา ความคาดหวังและความสัมพันธ์กับสถานศึกษาและความห่วงใยเด็ก ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษาในเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา คุณลักษณะและการปฏิบัติงานของครู การปฏิบัติของสถานศึกษาต่อกรรมการศึกษาและผลงานของสถานศึกษา ในส่วนของปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษา ในเรื่องไม่มีเวลาว่าง ไม่มีถิ่นกำเนิดและที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษาในเรื่อง ผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำ ไม่มีมนุษยสัมพันธ์ และไม่เป็นคนในท้องถิ่นโดยกำเนิด

อดิศักดิ์ สามงามแสน (2544 : 3) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานกิจการนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า

1. การบริหารงานกิจการนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านกิจกรรมที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน ซึ่งโรงเรียนปฏิบัติอยู่ระหว่างร้อยละ 91.36 ถึง 99.75

1.2 ด้านกิจกรรมบริหารงานส่งเสริมประสิทธิภาพนักเรียน โรงเรียนปฏิบัติอยู่ระหว่างร้อยละ 88.83 ถึง 97.76

1.3 ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดขึ้นในโรงเรียน โรงเรียนปฏิบัติอยู่ระหว่างร้อยละ 73.70 ถึง 97.30

1.4 ด้านกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับศิษย์เก่าโรงเรียนปฏิบัติอยู่ร้อยละ 89.63

2. ปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ขาดแคลนบุคลากร ขาดงบประมาณ ขาดทุนการศึกษา ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง บุคลากรขาดความรู้ในการปฏิบัติงาน บุคลากรไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม

สุทัศน์ วัฒนสุทธิ (2544 : 54) ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า สภาพ

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ไม่มีความแตกต่างกัน ในสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกเป็นสถานศึกษาดีเด่น และที่ไม่ได้รับการคัดเลือก และจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถานศึกษา ปรากฏว่ายังขาดความมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ในการประชุม บรรยากาศในการประชุมยังไม่เป็นประชาธิปไตย และยังเห็นว่ากรรมการยังขาดความเข้าใจในการจัดการศึกษา

บุญเชิด ขำชุ่ม (2547 : 3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาการบริหารการจัดการศึกษาและประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 132 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ่ ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการศึกษาและประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารการจัดการศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 จำแนกตามขนาดโรงเรียนและประสบการณ์ในบริหารแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ประสิทธิผลของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 อยู่ในระดับมาก 4) ผลการเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 จำแนกตามขนาดโรงเรียนและประสบการณ์ในการบริหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 5) การบริหารจัดการศึกษาและประสิทธิผลของโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

พระมหาชนแดน สมบุตร (2549 : 120 - 122) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี สำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจัยการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน ด้านผู้บริหาร ด้านครูผู้สอน ด้านทรัพยากร และด้านกระบวนการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านชุมชนอยู่ในระดับน้อย 2) ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมและรายด้านเกือบทุกด้าน มีกำหนดการดำเนินงานอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและดำเนินงานตามกำหนดการอย่างชัดเจน ยกเว้น ด้านการจัดการเรียนการสอนเรื่องการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนประจำปีการศึกษาและเรื่องการจัดครูเข้าสอนในชั้นเรียนตามศักยภาพ มีผลการดำเนินงานปรากฏ มีการติดตามตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานและสรุปรายงานผลเป็นระยะ 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ เรียงตามลำดับความสำคัญ ประกอบด้วย การมีคุณลักษณะความเป็นครูสอนที่ดีและการพัฒนาศักยภาพครูให้

ปฏิบัติงานการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผล กระบวนการบริหารงานวิชาการ ความพร้อมของโรงเรียนและการกำหนดนโยบายการศึกษาของโรงเรียน การดำเนินงานด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีการศึกษา การเป็นผู้นำในการบริหารงานวิชาการ และการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการศึกษา

เฮล์ม (Helm, 1990 : 2216 - A อ้างถึงใน เดชชัย บุญเลิศ, 2546 : 36) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมหลักสูตรพิเศษกับแนวความคิดและความสำเร็จในกลุ่มนักศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ เมืองฟาเย็ตรัฐเคนตักกี้ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความคิดเกี่ยวกับตนเอง และความสำเร็จทางด้านวิชาการของนักเรียนในการเข้าร่วมหลักสูตรพิเศษ สมมติฐานของงานวิจัย เรื่องนี้ได้แก่การมีส่วนร่วมในระดับสูงและต่ำมีผลกระทบโดยตรงต่อระดับแนวความคิดของนักเรียนและระดับของการมีส่วนร่วมในระดับสูงและต่ำ มีความเกี่ยวพันกับระดับของความสามารถด้านวิชาการจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในระดับ ความนับถือตนเองของนักเรียนและความสำเร็จด้านวิชาการในความสัมพันธ์ต่อระดับการเข้ามีส่วนร่วม นักเรียนที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกโรงเรียนสูงจะสามารถประสบ ความสำเร็จด้านวิชาการสูงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมในกิจกรรมหลักสูตรพิเศษ อย่างไรก็ตาม การค้นพบที่สำคัญที่สุด คือการมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อความสามารถทางด้านวิชาการ ระดับของการเข้าร่วมและระดับของแนวความคิด

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น การบริหารแบบมีส่วนร่วม ประสิทธิผลของการจัดกิจการนักเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษากรอบแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัพฮอฟ (Cohen&Uphoff, 1980 : 213 -218 อ้างถึงใน กิตติ คำภูษา, 2552 : 67) มาเป็นกรอบแนวคิด ซึ่งได้แบ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล และศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดกิจการนักเรียน ตามกรอบแนวคิดของ สาคร มหาหิงค์ (2550 : 40) ซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน คือ ด้านลักษณะนิสัยและความประพฤติ ด้านสุขภาพ ด้านความรู้และความสามารถ ด้านทักษะการประกอบอาชีพ ด้านเทคโนโลยี ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและการมีส่วนร่วม และด้านความเป็นไทย